

SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Årsbok för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

ÅRGÅNG 39 / 1964

C W K GLEERUP BOKFÖRLAG / LUND

Universitetsbiblioteket
LUND

S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V
L A U R E N T I U S P E T R I S Ä L L S K A P E T S A R S B O K

UNDER MEDVERKAN AV

TEOL. LIC. LARS HARTMAN, UPPSALA

(REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER)

samt

TEOL. OCH FIL. KAND. F. BOHLIN, UPPSALA

(REPRESENTANT FÖR LAURENTIUS PETRI SÄLLSKAPET)

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. PEHR EDWALL, DOMPROSTGÅRDEN, KALMAR

Red. adr.: Kalmar. Exp. adr.: C W K Gleerup Bokförlag, Lund. Tel. 0412/17500. Postgiro 30843

Pris: i bokhandeln eller direkt från förlaget kr. 5: — (exkl. oms.)

Annonspri: 20 öre pr mm enkel spalt. Rabatt vid större annons.

Detta nummer innehåller:

Professor, teol. dr. <i>Ake André</i> n, Uppsala: Invigningens teologiska och kyrkorättsliga innebörd	3
Biskop, teol. dr. <i>Ragnar Askmark</i> , Linköping, Liturgiska frågor vid 1963 års kyrkomöte	7
Professor, teol. dr. <i>Helge Nyman</i> , Åbo: Kyrkomusikaliskt samarbete på internationellt plan	13
Docent, teol. dr. <i>Ragnar Holte</i> , Uppsala: Aftonsång i tidegårdsvesperns form	20
Musikdirektör <i>Albert Sjögren</i> , Falkenberg: Tillägget till den svenska koralboken	31
Teol. och fil. kand. <i>Folke Bohlin</i> , Uppsala: Handledning i gregorianik	33
Notiser om möten	36
Recensioner	39

Svenskt Gudstjänstliv

1964

Årgång 39

LUND 1964
Bröderna Ekstrands Tryckeri AB

Invigningens teologiska och kyrkorättsliga innebörd

Den korta översikt, som här nedan skall lämnas, har snarast karaktären av en skissartad översikt, då frågorna om res sacra hör till de minst utredda och beaktade i den vetenskapliga litteraturen. Mina här nedan anförda synpunkter måste därför också delvis betraktas som preliminära och hypotetiska, tills en mera uttömmande undersökning kommit till stånd.

*Invigningens teologiska innebörd.
Tillkomst och utveckling från 300-talet till medeltidens slut.*

Under urkristendomens och fornkyrkans tid förekom ingen invigning av gudstjänstrum eller begravningsplats. Det var först under 300-talet, som detta bruk växte fram. Den första bevarade notisen om kyrkoinvigning härstammar sålunda från år 314 (katedralen i Tyrus) och kravet på invigning sammanhänger vid denna tid med uppfattningen, att mänskan icke kunde firas å annan plats än den, som förut blivit invigd och helgad, en praxis, som kodifierades i den kyrkliga lagstiftningen alltifrån den första iriska synoden i mitten av 400-talet.

Denna utveckling är i stort sett parallell med det intresse för heliga och helgade föremål, som under 2- och 300-talen växte fram i den kristna kyrkan.

På ett mycket intimt sätt kom sålunda kyrkoinvigningen att gå hand i hand med den växande martyrkulten. En kyrkobyggnad ansågs nämligen erhålla sin helighet genom att byggas över en martyrgrav eller genom att en martyrs kvarlevor flyttades till en redan befintlig eller nybyggd kyrka. På detta sätt var invigningen och helgandet beroende av tillgången på relikier. Relikernas ursprungliga plats var martyrgraven under altaret, men flyttades senare upp i själva altaret för att så småningom få sin plats fixerad till en relikgömma i altarskivan.

Det ursprungliga invigningsformuläret var också starkt beroende av martyrkulten och konstruerades som en döds vigilia aftenen före invigningen, ett praktfullt överförande av relikerna påföljande morgon till kyrkan, som skulle invigas, samt ett nedläggande av relikerna under eller i altaret. Det äldsta kyrkoinvigningsritualet var därför ursprungligen intet annat än en festlig nybegravning av martyrer. Härigenom hade man faktiskt fixerat skillnaden mellan profant och heligt område, varigenom invigningen kom att betraktas som ett helgande av något som tidigare icke varit heligt.

Utvecklingen gick dock vidare, så att ett helgande ansågs möjligt inte bara genom bevarade relikier eller ännu levande gudsmän, utan även genom ämbetsbärarna i kyrkan, som ägde det

gudomliga uppdraget att helga och konsekra. Kyrkoinvigningen kom också att avskiljas till de speciellt biskopliga handlingarna.

Från 900-talet utbildades en bestämd ordning för kyrkas invigning, som i huvudsak kom att bestå medeltiden ut. Den utgjordes av tre delar. Först och främst ett besittningstagande av den nybyggda kyrkan med ceremonier delvis hämtade från det gamla romerska lantmäteriet, då ett jordstycke uppmättes och avgränsades som någons egendom. Den andra delen gäller helgandet, som skedde dels negativt genom vigvattensbestänkning (renande), dels positivt genom bön. Den tredje delen slutligen utgjordes av nedläggandet av relikier i altaret samt smörjandet av altaret och kyrkomuren.

På detta sätt blev kyrkan *res sacra*, ett heligt föremål, som kunde orenas och därmed sättas ur bruk, men sedan åter renas genom särskilda ceremonier och ett slags nyhelgande. Brott begångna inom kyrkans område betraktades därför såsom försvårande med hänsynen till avståndet från altaret. Den yttre kretsen utgjordes av kyrkogården runt kyrkan, nästa krets av kyrkomuren, sedan koret samt till slut altaret.

Invigningens avskaffande under reformationstiden.

Mot det medeltida bruket att helga och inviga olika slag av föremål reste den lutherska reformationen en kraftig kritik. Vad man särskilt vände sig mot var uppdelningen i helgat och profant område. Luther ansåg nämligen, att hela

skapelsen var helig och att människan genom sina ceremonier icke kunde ge de skapade föremålen någon ny kraft. Detta belyses av den enda "kyrkoinvigning", som Luther själv utfört, kapellet i Torgau. Han har nämligen här helt åsidosatt det medeltida invigningsritualet och tillämpar invigningens olika delar i sin predikan icke på kyrkobyggnaden utan på "den levande kyrkan", d. v. s. den i kyrkan närvarande församlingen. Invigningen var därför enligt Luther icke till för att helga olika föremål till församlingens bruk utan för att församlingen skulle ha tillfälle att höra Guds ord.

Därmed var också domen fälld över kyrkoinvigningarna inom den lutherska reformationen och detta gällde även Sverige. Våra svenska reformatorer Olavus och Laurentius Petri kritiserade sålunda den medeltida kyrkoinvigningen med lika starka ord som Luther och förklarade att kyrkobyggnaden icke längre var en *res sacra* i betydelsen av särskilt från den profana världen helgat område. Där emot var den avskild till församlingens bruk och i den bemärkelsen nödvändig.

I ett av våra främsta refomationsdokument, Laurentius Petris kyrkoordning 1571, förbjudes också direkt all invigning av kyrkor och kyrkogårdar, därför att detta givit tillfälle till stort missbruk. Laurentius Petri ansåg nämligen, att invigning av "stockar och stenar" var en direkt gudsförmädelse och att den enda kyrka som kunde invigas var den levande kyrkan, som invigdes därigenom att Guds ord fick ingång i kristna människors hjärtan.

Reformationen betraktade sålunda kyrkobyggnader och kyrkogårdar enligt

funktionsprincipen. Invigningen hade försvunnit men kyrkobyggnaden kunde icke avvaras, då den hade en nödvändig funktion för en levande församling.

Invigningens återinförande under 1600-talet fram till vår egen tid.

Kyrkoinvigningen skulle dock komma tillbaka i luthersk och anglikansk ortodoxi. År 1620 utarbetade sålunda den engelske biskopen Andrews ett särskilt kyrkoinvigningsritual, som bär tydliga spår av hans egna spekulationer utan direkt anknytning till äldre kyrklig tradition men som utgick från den äldre principen att genom invigningen särskilt helgade områden skapades. Ungefär tio år senare eller 1631 utarbetade biskop Laud av London ett annat kyrkoinvigningsritual, som direkt anknöt till äldre romersk tradition. Utvecklingen var dock icke speciellt engelsk. I den ena lutherska kyrkoordningen efter den andra infördes sålunda under 1600-talet särskilda bestämmelser för invigning av kyrkor, en utveckling, som även återfinnes i Sverige och kodifierades i kyrkolagen 1686. Denna utveckling sammanhänger med det under ortodoxin nyvaknade intresset för helighetens lokalisering.

Utvecklingen gick också vidare på den inslagna vägen framför allt under 1800-talets senare hälft. Vid en särskild konferens i Eisenach 1863 infördes sålunda direkt invigningsformel av optativ karaktär, varigenom utvecklingen tog ännu ett steg mot allmänkyrklig tradition. I Sverige blev också 1800-talets kyrkolagsarbete av särskild betydelse och för när-

varande föreligger en särskild invigningsformel i nu gällande handbok såväl för kyrkorummet som för altare, dopfunt, predikstol, orgel och kyrkklocka.

2. Invigningens kyrkorättsliga innebörd. Gällande rättsläge.

Då nu gällande kyrkolag av år 1686 tillkommit under ett skede, som teologiskt hävdad och motiverad invigningens nödvändighet, är det uppenbart att lagens ursprungliga mening varit, att kyrkobyggnaden skulle betraktas som *res sacra*, d. v. s. att den ligger extra *commerciam privatorum* och därför icke kan beslagtas eller avhysas från enskilds mark. Då kyrkolagen på denna punkt icke ersatts med annan lagstiftning och kyrkolag är grundlagsenligt likvärdig med allmän civillag, bör kyrkoinvigningen anses äga giltighet även för det borgerliga samhället. Kyrkolagsföreskrifter finns emellertid endast för invigning av kyrkor och kapell. Den invigning, som nuvarande kyrkohandbok räknar med för vissa kyrkliga inventarier har därför icke kyrkolagskaraktär och det torde därför icke vara möjligt att hävda att dessa föremål, i den mån de icke har direkt anknytning till kyrkobyggnaden, kan betraktas som *res sacra* med borgerliga rättsverkningar.

Det är emellertid uppenbart att denna syn på *res sacra* bottnar i en bestämd teologisk uppfattning och i en bestämd uppfattning av helighetens betydelse i skiljandet mellan profant och heligt. Som jag ovan antytt, utgick den lutherska reformationen från en annan syn på *res*

sacra och betonade kyrkobyggnaden ur funktionssynpunkt. På sätt och vis har också detta funktionstänkande spelat in då det gäller frågan om kyrkas nedläggande.

För ibrukttagande av kyrka krävs för närvarande sålunda både världslig och kyrklig akt (invigning), för nedläggande endast Kungl. Maj:ts beslut. Det existerar inga liturgiska föreskrifter för ett avhelsing av res sacra. Enligt en Kungl. kungör. 26.11 1920 kan sålunda kyrka

eller kapell med Kungl. Maj:ts medgivande användas till annat ändamål eller överlåtas. Kungl. Maj:t kan dock icke besluta om nedläggande mot församlingens vilja enligt Kungl. res. 17.8 1762. Denna princip åsidosattes dock i Kungl. kungör. 19.6 1830 men i ny Kungl. kungör. den 11.7 1862 upphävdes denna författning och principen om församlingens samtycke återinfördes.

Ake André

Liturgiska frågor vid 1963 års kyrkomöte

Osedvanligt många frågor om kyrkans gudstjänstliv behandlades vid 1963 års kyrkomöte. Ingen av dem var av den storleksordningen, att detta kyrkomöte går till historien som ett av den svenska liturghistoriens betydelsefulla. Det var varken någon kyrkohandbok eller evangeliebok, någon mässbok eller någon koralbok, som antogs. Ändå vill anmälaren hålla före, att kyrkomötet 1963 var betydelsefullt ur gudstjänstlivets synpunkt. Jag finner dess betydelse ligga däri, att det ställde in de gudstjänstfrågor, det hade att behandla, under en helhetsaspekt, nämligen ett genomgripande kyrkohandboks- och koralboksarbete på längre sikt.

Beredningsutskottet — under ärkebiskopens ledning — har att i kyrkomötet ta hand om såväl Kungl. Maj:ts propositioner i liturgiska frågor som motioner i sådana ärenden. Vad propositionerna beträffar fanns det vid detta kyrkomöte blott en, den om ett "Bihang till kyrkohandboken" upptagande ritual för olika speciella gudstjänster. Detta av kyrkomötet begärda Bihang hade vandrat fram och tillbaka mellan Kungl. Maj:t och kyrkomötet sedan 1930-talet. Motionerna var i stället desto flera, eller tillsammans 15. De var av helt olika storleksordning. De gällde så stora frågor som ceremonierna i gudstjänsten och principerna för dessa, men också så be-

gränsade moment som alternativ till bestämde böner i kyrkohandboken.

I Beredningsutskottet söker man samla de liturgiskt sakkunniga, teologer med denna inriktning, församlingspräster, kyrkomusiker och andra på detta område kunniga och omdömesgilla lekmän. Givetvis blottades i detta utskott mycket divergerande meningar i liturgiska ting. Det kunde inte vara annorlunda, då där fanns företrädare för såväl Kyrklig förnyelse som schartaunismen, vilka i liturgiska frågor ofta intager diametralt olika ståndpunkter. Men det vittnar gott om den ömsesidiga respekten för sakensheten, att detta utskott denna divergens till trots icke behövde anföra reservationer, när det överlämnade sina betänkanden. T. o. m. i den svårbemästrade frågan om gudstjänstbruket, där utgångsläget var en skarp motsättning, kunde utskottet arbeta sig fram till ett enigt utlåtande, som ingalunda hade fått karaktären av menlöshet och intetsägande.

Att i detalj ingå på de olika gudstjänstfrågor, som behandlades, är här icke möjligt. Enbart utskottets olika betänkanden, som själva är mycket komprimerade, omfattar sammanlagt 42 sidor, och ett referat av dem skulle om de var något så när utförliga, kräva alltför stort utrymme i denna tidskrift.

Det får vara nog med vissa principiella iakttagelser.

Den första iakttagelsen gäller kyrkomötets sanktion av en fortsatt utveckling på gudstjänstlivets område.

Att låsa fast gudstjänstlivet i de former och ritual det nu äger ter sig för de flesta på detta område intresserade som oriktigt och omöjligt. Här försiggår en forskning, både liturgihistorisk och jämförande, som går hand i hand med ett praktiskt provande av nya gudstjänstformer.

Beredvilligheten att ge tillfälle till provning i ordnade former av liturgiska eller kyrkomusikaliska nyheter visade sig sålunda vara påfallande i det nämnda beredningsutskottet. Kyrkomötet följde oftast detta utskotts propåer. Kyrkomötet godkände sålunda för sin del bruket av de s. k. *alternativa koralerna*, d. v. s. rytmiserade koraler i enlighet med äldre tradition. Detta koralboksalternativ hade motionsvägen framlagts av Liturgiska nämnden. Detta nya sätt att sjunga psalmer skall, om kyrkomötets förslag vinner Kungl. Maj:ts beaktande, få provas i de församlingar som önskar det, i stället för den fastställda koralbokens melodier. Även om kritiska röster höjdes, vilka framför allt ville värna om mycket välkända koralmelodier, så skedde i kyrkomötet ingen reservation, vilket innebär, att man på denna punkt knäsatt en princip att alternativ får brukas till i kyrkan eljest fastställda ritual resp. kyrkomusik, därest en församling går med på detta. Vad detta senare innebär skall jag sedan i korthet beröra.

Detsamma gäller även kyrkomötets yttrande om "*Bihang till kyrkohandboken*" med dess ritual för vesprar av olika slag, ungdomsgudstjänster m. m., för

vilka uppgjorda ritual icke tidigare funnits. Kyrkomötets uttalande visar, vad man ville med dessa nya ritual. Man anhöll hos Kungl. Maj:t, att de skulle utgivas "till användande i församlingarna". Samtidigt föreslog kyrkomötet, att det samlande namnet skulle vara "Ordning för vissa gudstjänster, vilka icke upptagas i Den svenska kyrkohandboken". Med det senare ville kyrkomötet markera skillnaden mellan Kyrkohandboken och dessa ritual. Genom att man gör en boskillnad mellan Kyrkohandboken och andra ordningar, kan man få en god avvägning mellan fastställd ordning och önskvärd frihet i gudstjänstlivet. Därvid betecknar Kyrkohandboken den fastställda ordningen. Dess föreskrifter, både vad beträffar själva ritualen som dess anvisningar om gudstjänstbruken (ceremonierna), skall följas utan avvikelser. Det som icke intages i Kyrkohandboken utan godkännes och anbefalles "till användande", ger å andra sidan rum för friheten. Där är anvisningarna icke bindande utan ställas till församlingarnas tjänst mera som vägledning och förslag.

Innebar kyrkomötets ja till alternativa koraler och till Ordning för vissa gudstjänster ett ja till provande av nya ritual resp. melodier, intill dess en enhetlighet uppnåtts i och genom en ny kyrkohandbok — vari de nya ordningarna senare skulle ingå — och en ny koralbok, sedan erfarenhet vunnits om bärigheten av de nya koralmelodierna, skulle det av Beredningsutskottet tillstyrkta förslaget om s. k. *experimentförsamlingar* ha inneburit detsamma. Förslaget hade kommit från Liturgiska nämnden och framfördes motionsvägen av de tre ledamöter av

denna, vilka tillhörde kyrkomötet. Även en så fast institution i Svenska kyrkan som högmässan behöver då och då ses över. Allt i dennas ordning kan ej oförändrat lyftas över från tid till tid. Det har heller ej så skett. Handboksreformer, i vilka även högmässan medtagits, har inte varit ovanliga. Men när denna högmässoreformering hittills ägt rum, har det fått ske efter ett bearbetande vid skrivbordet. Önskvärda förslag till annan ordning än den fastslagna har ej kunnat prövas ute i gudstjänstlivet, allra minst i det allmänna, där det gällande högmässoritualen skall följas. Har försök hittills gjorts, har det fått ske mer eller mindre mot Kyrkohandboken, vilket både i församlingar och hos präster efterlämnat en bismak av att man varit ute i orätta ärenden. De har också skapat irritation i församlingarna. Syftet med de s. k. experimentförsamlingarna skulle vara, att nya eller förnyade gudstjänstmoment skulle få prövas i församlingar i de olika stiftet till ett visst antal, vilka förklarar sig villiga därtill. De skulle ställas under överinseende av domkapitlet och ha dessas föreskrifter beträffande försökens omfattning. Erfarenheterna från dessa praktiska försök skulle sedan ställas till förfogande vid det arbete med de kyrkliga böckerna, som har ett av sina organ i Liturgiska nämnden. I och med att denna fråga vid behandlingen i plenum i kyrkomötet enligt anmälares uppfattning olyckligtvis, onödigt och framför allt felaktigt gjordes till en kyrkolagsfråga, torde frågan om sådana försök i reglerade former ha fallit för lång tid framåt. Kyrkohandboksarbetet i sådana ömtåliga partier som t. ex. hög-

mässan förblir därmed även i fortsättningen i huvudsak ett skrivbordsarbete.

Att kyrkomötet eljest sanktionerade ett fortskridande arbete med de liturgiska böckerna, som kommer att utmynna bl. a. i en ny kyrkohandbok, framgår även av dess behandling av flera motioner om olika gudstjänstmoment. Dessa motioner omfattade bl. a. följande moment i högmässan:

Införande av ovillkorlig avlösning efter syndabekännelsen som alternativ till den villkorliga avlösningen, uteslutande av den ena av de två textläsningarna från altaret — i första hand episteln — vid högmässa med infogat skriftermål och nattvardsgång, ingresserna till textläsningarna i högmässan ("Käre Bröder"), förenkling av kungörelsemomenten efter predikan (andra- och tredjeångslysningarna), nytt alternativ till den allmänna kyrkobönen samt infogande av dop inom högmässans egen ordning.

I övrigt gällde motionerna överarbetning av dopritualet för att tydligare markera föräldrarnas och faddrarnas förpliktelse (genom en fadderfråga) samt revidering och utvidgande av "En liten bönbok".

När först Beredningsutskottet och sedan kyrkomötet i dess helhet behandlade dessa motioner, intog de en ganska snäv inställning till att de *just nu* skulle beaktas och bli föremål för ändringar i kyrkohandboken. Endast införandet av en ovillkorlig avlösning efter syndabekännelsen rekommenderades. Det skulle därtill ske på det enkla sättet, att orden "av uppriktigt hjärta" borttoges ur det redan existerande andra alternativet

till avlösning. Eljest hemställde Beredningsutskottet, att de nu nämnda motionerna icke skulle föranleda någon kyrkomötets åtgärd, vilket icke heller blev fallet. Motiveringen var en hänvisning till "en framtida handboksrevision", som man icke ville föregripa genom alltför många delreformer. I stället hänvisade kyrkomötet de motioner, som man fann värda beaktande, i några fall till Liturgiska nämnden. Av denna "förväntade" man, att den skulle ägna sin uppmärksamhet åt dem i handboksarbetet. Det gällde de båda motionerna om dopet. Dopet lägger ett ansvar både på föräldrar och faddrar å ena sidan och hela församlingen å andra. Detta måste komma till en bättre utformning i liturgin. Det bör ske både i dopritualet, där en fadderfråga måste övervägas, och i högmässan, där dopakten nu är ett appendix och ej organiskt infogad i högmässan. Detta borde den emellertid vara, om dopet av den gudstjänstfirande församlingen skall kunna upplevas som en del av den gemensamma gudstjänsten.

Den svåraste liturgiska frågan kyrkomötet hade att behandla, gällde motionen om "utarbetande av förslag till närmare föreskrifter rörande svenska kyrkans gudstjänstbruk". Det var en motion, som hade flera undertecknare med olika syn på liturgiska frågor men förenade i sin reaktion mot ett åsidosättande — i ena eller andra riktningen — av den fastställda gudstjänstordningen. Att motionen främst vände sig mot företrädare för den liturgiska förnyelsen, som överskred vad motionärerna ansåg rätt och riktigt mot den fastställda gudstjänstordningen, sådan denna traditio-

nellt utformats, stack de ej under stol med. De vände sig mot en "utbyggnad och utformning av detaljer i gudstjänstordningen, särskilt nattvardshögmässan", som var "främmande för rådande tradition och evangeliskt trosmedvetande". De menade sig tala på de församlingars vägnar, "där en präst utan hänsyn till församlingens inställning driver sina speciella linjer i ena eller andra riktningen". Motionärerna var ej ensamma i sin reaktion. Det skulle vid plenum visa sig, att de hade många som delade deras uppfattning.

Det motionärerna önskade var, att Kungl. Maj:t t. ex. genom biskopsmötet skulle utarbeta föreskrifter om gudstjänstbruken i Svenska kyrkan, som skulle trygga församlingarnas rätt till en evangelisk-luthersk utformning av dessa.

När motionen förelades Beredningsutskottet, var detta tidigt på det klara med, att om kyrkomötet biföll motionen och vände sig till Kungl. Maj:t med begäran om dess beaktande, skulle Svenska kyrkan — såvida Kungl. Maj:t biföll kyrkomötets hemställan och lät utarbeta de begärda föreskrifterna — få ytterligare en av Kungl. Maj:t utfärdad liturgisk bok: ett svenskt Ceremoniale — eventuellt inarbetad i Kyrkohandboken. Därmed skulle en för Svenska kyrkan hittills gällande praxis ha satts ur kraft, nämligen att den noga fastställt ritualen för gudstjänsterna och de kyrkliga handlingarna men avstått från att ge alltför detaljerade regler angående deras utförande — så formulerade senast biskopsmötet 1951 denna praxis.

Beredningsutskottet föreslog en annan väg än den att gå till Kungl. Maj:t med

begäran om föreskrifter för att få större enhetlighet beträffande ceremonierna. På "riksplanet" skulle i stället biskopsmötet utfärda erforderliga anvisningar för gudstjänstens ceremoniella utformning och i stiftens domkapitlen. I den enskilda församlingen skulle inga förändringar beträffande de där gängse gudstjänstbruken företagas, utan att präst, kyrkomusiker och kyrkoråd därom vore ense.

Om denna ordning genomfördes och församlingar och deras befattningshavare ställde sig helt lojala mot de på så sätt utfärdade anvisningarna, skulle man för framtiden kunna undvika, att liknande motioner framkomme, vilka på nytt krävde fastställande genom Kungl. Maj:t av mera preciserade gudstjänstanvisningar. Detta senare måste nämligen uppfattas som en förträngning av den syn vår kyrka hittills haft på dessa frågor.

Lojaliteten mot utfärdade anvisningar skulle alltså vara en förutsättning för att man ej skulle behöva gå på en "oevangelisk" ceremoniale-linje. På denna punkt ifrågasatte flera talare i den debatt, som följde i kyrkomötet, om alla verkligen ville vara lojala. De återopade därvid — vilket även motionärerna gjort — den bristande lojaliteten mot biskopsmötets brev 1951 med dess vädjan om bortläggande av elevationen. Kring denna kom också en del av debatten att röra sig. Är elevationen en luthersk be-kännelsehandling, som man bör hålla på för att markera avståndstagandet från en reformert nattvardstanke, även mot en biskopsmötesanmaning, är den ett tecken på en romaniserande nattvardstolkning, eller är den ett adiaforon, som

man i en luthersk kyrka kan bruka eller icke bruka, alltefter den situation kyrkan står i — dessa tre frågor om elevationens innebörd fördes in i debatten.

Kyrkomötet beslöt att gå den av Beredningsutskottet rekommenderade vägen att överlämna utfärdandet av nödiga föreskrifter om gudstjänstens ceremoniella utformning till biskopsmöte, stiftsledning och församling, vilken senare, som ovan antytts, definierades som präst, kyrkomusiker och kyrkoråd i förening.

Kyrkomötet har under en mycket kort tidrymd att behandla stora, viktiga och ofta intrikata och ömtåliga liturgiska frågor. Hur stor arbetstakten än är — den är ordentligt uppskruvad i utskotten — hinner frågorna ej behandlas så som de borde. Om en fråga ej hunnit färdigbehandlas under kyrkomötet, och man ej önskar en förhastad lösning av den, finnes enligt kyrkomötesförordningen egentligen bara två möjligheter: att överlämna den till Kungl. Maj:t med begäran om den utredning kyrkomötet ej själv kunnat prestera eller hunnit med, eller att avslå ett i och för sig gott förslag, som man ej hunnit gå igenom i hopp om att det skall återkomma vid ett annat kyrkomöte. Ingetdera är smidiga och ändamålsenliga tillvägagångssätt. Det kan ta en orimlig tid att få en liturgisk fråga genomgången. Det bevisar inte minst det ovannämnda Bihang till kyrkohandboken, som av kyrkomötet kunnat slutbehandlas först efter 30 år.

Men numera har kyrkomötet ett eget organ för genomgående av de liturgiska frågorna: Liturgiska nämnden. Även om denna är ett organ under biskopsmötet

har initiativet tagits av kyrkomötet. Man må hoppas, att en del av de intressanta liturgiska uppslag, som gavs under kyrkomötet 1963, väl bearbetade skall kunna föreläggas nästa kyrkomöte det år,

detta åter kommer att sammankallas. Det liturgiska uppbyggnadsarbetet går vidare.

Ragnar Askmark

Kyrkomusikaliskt samarbete på internationellt plan

I anslutning till Lutherska världsförbundets generalförsamling i Helsingfors sommaren 1963 hölls ett internationellt seminarium för kyrkomusik, vars betydelse sträckte sig utöver den direkta behållning deltagarna hade av evenemanget som sådant. I nära samband med seminariet behandlades i olika sammanhang frågan om åstadkommande av ett i någon form organiserat samarbete mellan de lutherska kyrkorna på kyrkomusikens område.

Det första som skedde var att ett tidigare försök att skapa en organisationsform för ett dylikt samarbete konstaterades vara misslyckat och den för ändamålet skapade provisoriska organisationen upplöstes. Därmed ändades "Evangelisk-luthersk världskonferens för kyrkomusik", som i själva verket aldrig hann konstitueras utan bestod av ett arbetsutskott med tio medlemmar och en förteckning på personer och organisationer som hade anmält sig stöda tanken på att grunda ett samlande organ för kyrkomusiksträvanden inom lutherdomen. Denna "Världskonferens" hade nått en icke föraktlig manifestation i två internationella kongresser för kyrkomusik, den första i Amsterdam 1955, där organisationsplanerna först framlades, och den andra i Oslo 1958, där initiativtagarna hade hoppats kunna få en konstituering av organisationen till stånd, men

utan avsett resultat. I programmet, särskilt det musikaliska, fanns många givande inslag, men organisationsplanerna väckte ett lika bestämt som för de ursprungliga initiativtagarna oväntat motstånd. Vad som ernåddes var att det tidigare arbetsutskottet kompletterades och fick i uppdrag att arbeta vidare med organisationsproblemet tills en ny kongress kunde anordnas.

Arbetsutskottets funktion stördes emellertid snart av betydande inre motsättningar, som småningom framträdde allt tydligare. Det uppkom komplikationer som omöjliggjorde ett förtroendefullt samarbete. Det i Helsingfors fattade beslutet att upplösa utskottet och därmed hela Evangelisk-luthersk världskonferens för kyrkomusik kändes därför som en befrielse och som en nödvändig förutsättning för att komma vidare i det i och för sig angelägna ärende det här är fråga om.

Det torde ha sitt intresse att här något närmare beröra orsakerna till detta misslyckande, inte minst därför att dessa, även om det kunde tyckas så, ingalunda enbart eller ens i huvudsak ligger på det personliga planet utan är i hög grad sakligt betingade. En närmare analys av de gjorda erfarenheterna är av väsentlig betydelse när det gäller att pröva mål och medel i framtida nya försök.

Oslokongressen 1958 och dess svårig-

heter framkallade ett utförligt och mycket beaktansvärt offentligt ställningstagande av en teolog och kyrkoman med ett betydande anseende i kyrkomusikaliska kretsar, nämligen professor *Oskar Söhngen* i Berlin. Han deltog själv i Oslo-kongressen som föredragshållare och publicerade efteråt i *Lutherische Rundschau* (årg. 1958/59, häft. 4, febr. 1959) en utförlig kritisk artikel, "Kirchenlied und Liturgie, Zum Kongress der Kirchenmusik in Oslo", där han gör vissa påpekanden som kan vara oss till hjälp när det gäller att bedöma det uppkomna läget och dra de nödiga konsekvenserna därav – även om dessa konsekvenser måste bli andra än Söhngen själv menar. Det är av betydelse att påpeka, att Söhngen är en välvillig kritiker, som personligen torde dela de innersta motiven hos organisationens initiativtagare. Det finns därför fullt skäl för alla parter att lyssna till honom.

Söhngen menar, att det var klokt att i Oslo avstå från tanken att konstituera den planerade "Världskonferensen". För en organisation med så omfattande anspråk som redan detta namn uttryckte fanns inte hållbara förutsättningar. Där emot finner Söhngen skäl att kritisera den interimslösning som en i Oslo antagen deklaration ger uttryck åt. Enligt denna skulle man sträva vidare mot ett verkligt realiserande av tanken på en "Världskonferens" genom att samla alla som i ett eller annat avseende ville tjäna den evangeliska kyrkomusiken, enskilda lika väl som organisationer. Detta är fel, menar Söhngen, inte därför att det vore en utopisk målsättning, utan därför att det inte motsvarar initiativtagarnas i och

för sig riktiga intentioner. Vad som avsågs med detta företag var att skapa en "rörelse", syftande till att utbreda en bestämd övertygelse om vad kyrkomusikalisk förnyelse i vår situation konkret innebär. Skall en sådan rörelse bli effektiv och funktionsduglig, så är det inte en allomfattande, världsvid associering av *alla* kyrkomusikaliskt arbetande, ansvariga och intresserade man borde skapa. Väljer man denna bestämning av uppgiften, så kan det, säger Söhngen, betyda döden i grytan. Vad de som startar en förnyelserörelse behöver är en pålitlig gemenskap med likasinnade meningsfränder. Söhngen riktar en direkt kritik mot det sätt varpå saken sköttes efter Amsterdam 1955, främst mot de "Riktlinjer" som uppställdes för arbetet. Där ges uttryck åt den tillbörliga viljan till kamp för kyrkomusikens förnyelse, och där uppräknas en lång rad frågor som rörelsen ville se behandlade. Vad Söhngen emellertid saknar är ett klart ord om *hur* alla dessa problem borde lösas. Med de utgångspunkter man hade valt borde man inte stanna vid att ställa upp frågorna, utan man borde från början också ange svaren. Söhngen analyserar fram en skarp och klarare målsättning än den som i realiteten fixerades i riktlinjerna, och det kan inte förnekas att han gör det på ett sätt som är kongenialt med initiativtagarnas egna intentioner. Han återger samtidigt sin egen uppfattning om hur ett dylikt arbete borde bedrivs. Vad som fordras är klart besked om hurudan en rätt kyrkomusik skall vara; man skall från början vara viss om vad som är sanning i kyrkomusikaliskt sammanhang. Vad man då behöver är

meningsfränder som kan stödja företaget. Bifallsyttringar passar bättre i sammanhanget än kritik och diskussion. Det kommer an på de medverkandes sinne-lag och övertygelse; i en äkta "rörelse" är den vissa övertygelsen inte mindre viktig än den sakliga, kalla forskningen. Riktlinjerna borde därför från början ha utformats så att de hade kunnat åstadkomma en "Scheidung der Geister": ingen annan göre sig besvär än den som tänker lika.

Planerna på en kyrkomusikalisk sammanslutning inom världslutherdomen har sålunda enligt Söhngen från början lidit av en oklar målsättning. Basunen har inte gett en ren ton. I stället för dynamik har, säger han, kommit statik och statistik: man har velat nöja sig med att samlas för att utbyta erfarenheter och informationer, presentera vetenskapliga forskningsresultat osv. Man har sökt kontakt, "Begegnung", i stället för att ryckas med i en "Bewegung". Där finns emellertid enligt Söhngens mening inte det ringaste behov av en organisatorisk sammanslutning inom den lutherska världen i ett dylikt syfte. En världsomfattande rörelse för kyrkomusikalisk förnyelse är däremot en nödvändig sak, slutar han.

Söhngens kritiska ställningstagande till Världskonferensen pekar onekligen på en reell svaghet: dess oklart formulerade program. Man har under åtskilliga år försökt samla personer och organisationer i olika delar av världen, med skiftande bakgrund i historia och tradition, till samverkan utan att det har blivit klart för dem vad saken innerst gäller. Envar har kunnat tänka in sina önsk-

ningar och förhoppningar i den världsomfattande sammanslutning man hoppades skulle växa fram. Men Söhngen bedömer dagens situation fel, när han påstår att det enbart finns behov av internationell samling i form av en "rörelse" med ett fastslaget budskap, där de vida kontakterna egentligen behövs bara för att garantera ett missionsfält. Den faktiska utvecklingen av Världskonferensen har med all önskvärd tydlighet visat denna felbedömning.

Man kan utan vidare säga, att initiativet till kyrkomusikalisk samling inom lutherdomen blev väl mottaget. Anslutning skedde från en mängd håll där man just kände behov av ett fritt, öppet samarbete, av kontakt, information, saklig diskussion. På grund av lutherdomens uppdelning i lokalkyrkor måste detta kontaktbehov ha funnits latent och utlösts genom appellen från Amsterdam. Bedömer man med Söhngens måttstock måste man säga, att ledningen gjorde det misstaget, att rörelsekaraktären i företaget inte klart framhövdes. Världskonferensen var på väg att bli ett öppet samarbetsorgan för lutherdomens kyrkomusiksträvanden över huvud. Vid Oslokongressen kunde man konstatera, att denna utveckling inte hade nått långt nog för en konstituering av en organisation; därtill var anslutningen alltför ojämn och sporadisk. De som hade hoppats på en definitiv konstituering av en världsrörelse för kyrkomusikalisk förnyelse av en bestämd typ fick däremot erfaras, att de närvarande var för många och till övervägande del intresserade av en annan form av samarbete. I det i Oslo tillsatta utvidgade arbetsutskottet

fanns denna dualism med, mer eller mindre latent. Vid utskottets första sammanträde, som hölls i Herford 1959, kunde enigheten bevaras, därför att en öppen och ingående dryftning av de olika möjligheterna att uppfatta sammanslutningens syfte inte blev aktuell. Majoriteten i utskottet kom emellertid sedan att arbeta på förverkligandet av den i praktiken inslagna linjen, kontakt på bredden mellan lutherdomens faktiskt förefintliga kyrkomusiksträvanden. Detta uppfattades av andra utskottsmedlemmar som ett frångående av arbetets ursprungliga linje, och därmed var arbetsgemenskapen störd. Det återstod bara att konstatera, att arbetet i denna form hade upplöst sig självt, och att dra konsekvenserna därav och upplösa Världskonferensen.

När detta skedde i Helsingfors, var arbetsutskottets medlemmar övertygade om att detta var en nödvändig förutsättning för att finna en gångbar väg för fortsatta samarbetssträvanden. Det nu strandade försöket hade klart visat, att det verkligen fanns ett betydande intresse för kyrkomusikaliskt samarbete inom lutherdomen. Det gällde att i rätt form tillvarataga detta intresse.

Frågan om den lämpliga formen diskuterades i olika sammanhang, bland annat vid en välbesökt lunchsammankomst för kyrkomusikaliskt intresserade, vilken ingick i det officiella programmet för generalförsamlingen, och framför allt vid ett särskilt utlyst möte med syfte att vidtaga direkta åtgärder för att åstadkomma organiserat kyrkomusikaliskt samarbete inom lutherdomen.

Den tanke som därvid blev den le-

dande var att nu medvetet avstå från försöket att skapa en organisation som vore uttryck för en "rörelse" med bestämt, i förväg fastslaget kyrkomusikaliskt program. Därmed hade man inte tagit ställning till den uppfattning om innebörden i den "kyrkomusikaliska förnyelse" som hade föresvävat initiativtagarna till Världskonferensen, men man insåg att en samarbetsorganisation som sådan inte bör vara programmatiskt bunden utan snarare erbjuda ett forum för fritt meningsutbyte. Utgångspunkten borde därför vara det faktiska arbete på kyrkomusikens område, som redan är i gång. Det är nödvändigt att respektera olika uppfattningar och traditionsformer och låta dem göra sig gällande i fri diskussion och konfrontation. De lokala eller regionala bärarna av kyrkomusikarbetet måste ha medvetandet att det verkligen är deras arbete som bedrivs, inte ett utifrån eller ovanifrån dirigerat skeende. Kan man bygga på ett måttligt antal regionala sammanslutningar, helst av någorlunda enhetlig språklig karaktär och med likartade traditioner, så kunde dessa på ett tekniskt redigt sätt utse ett samarbetsorgan för de gemensamma angelägenheterna och sålunda få en instans som kunde anordna evenemang av internationell räckvidd inom lutherdomen och sköta relationerna till motsvarande strävanden inom andra kyrkosamfund. För den egna verksamhet som givetvis måste förutsättas inom de regionala och lokala sammanslutningarna skulle centralorganet vara ett stöd.

Ett resolutionsförslag som hade utarbetats i enlighet med dessa principer framlades vid det nyssnämnda till den

8 augusti utlysta mötet och lades till grund för det uttalande och beslut som mötet fattade. Den svenska texten har följande lydelse.

I. Det arbete som har utförts i syfte att skapa en organisation med namnet "Evangelisk-luthersk Världskonferens för kyrkomusik" har visat, att ett betydande intresse för internationellt samarbete inom lutherdomen på kyrkomusikens område är förhanden. De till detta möte församlade känner ansvar för att detta intresse blir tillvarataget.

II. De svårigheter som alla försök att ge det i Amsterdam 1955 påbörjade arbetet en fast organisationsform har stött på både vid kyrkomusikkongressen i Oslo 1958 och sedan dess inom det där tillsatta Arbetsutskottet ger vid handen, att någon möjlighet att fullfölja hittills uppgjorda planer för "Världskonferensens" konstituering ej föreligger. Det i Oslo tillsatta Arbetsutskottet har meddelat mötet, att det fattat beslut om sin upplösning.

III. För arbetets fortsättande har de vid kyrkomusikseminariet i Helsingfors närvarande medlemmarna av Arbetsutskottet tillsammans med några andra företrädare för det kyrkomusikaliska arbetet i Amerika och Europa till mötet gjort ett förslag, som mötet såsom sitt beslut omfattar i följande form:

1. En organisation med syfte att främja internationellt lutherskt samarbete på kyrkomusikens område är behövlig och bör skapas. Av praktiska skäl begränsas det organisatoriska samarbetet till att gälla områden med luthersk karaktär, men det inom organisationen utförda arbetet bör följa en öppen, ekumenisk linje.

2. Denna organisation bör byggas på de lokala och regionala bärnarna av det faktiska kyrkomusikaliska arbetet på så sätt, att detta arbetes organisationer får välja sina företrädare i ledningen av det internationella samarbetet. För detta ändamål rekommenderar mötet, att ett regionalt organiserat samarbete inleds mellan kyrkomusikaliska arbetsgrupper och föreningar i tillsvärdare tre särskilda geografiska

områden, nämligen Amerika, Nordeuropa (Skandinavien, Finland, Island) och Kontinentaleuropa (Tyskland och grannländernas lutherska kyrkor). Som en sådan regional partner torde för Amerikas del Lutheran Society for Worship, Music and the Arts kunna uppträda, och för Norden kunde eventuellt ett motsvarande organ utformas i anslutning till det nuvarande Nordiska kyrkomusikerrådet. För det kontinentala Europas del kunde en samverkan tänkas mellan kyrkomusikaliska organisationer och institut i de lutherska och unierade landskyrkorna.

3. För att inom respektive områden vidtaga nödiga åtgärder för organisering av det regionala samarbetet utser mötet en tremannakommitté, bestående av följande personer:

för Amerika: professor William Walters, Springfield, Ohio;

för det kontinentala Europa: direktorn dr Walter Blankenburg, Schlüchtern, Hessen, Tyskland;

för Norden: professor Helge Nyman, Åbo, Finland.

Att handha kommitténs skriftväxling i gemensamma angelägenheter och att koordinera dess arbete utsågs professor Nyman.

Denna kommitté har följande uppgifter, efter vilkas fullgörande dess mandat är till ända:

a. Upptaga förbindelse med ifrågavarande organisationer inom de tre nämnda regionerna för att söka åstadkomma organisatorisk samverkan inom dem;

b. tillse att envar av dessa regionala områden utser fem (5) personer till en kommitté om femton personer med uppgift att utarbeta förslag till organisationsform för den internationella sammanslutningen. Denna kommitté väljer inom sig en ordförande;

c. lägga en ekonomisk grund för arbetet genom vädjan om bidrag av de berörda lokala organisationerna.

4. Det av den under punkt 3 b nämnda kommittén uppgjorda konstitutionsförslaget bör underställas alla i samarbetet deltagande enskilda organisationer.

IV. Mötet önskade redan nu göra följande detaljförslag:

1. Organisationens namn:

ECCLESIA CANTANS
Internationell luthersk sammanslutning för kyrkomusik
International Lutheran Association for Church Music
Internationale lutherische Vereinigung für Kirchenmusik

2. Organisationens officiella språk: engelska, svenska och tyska.

3. Den beslutande myndigheten utövas av en församling av delegerade, utsedda av de regionala föreningarna. Denna församling bör normalt sammanträda i samband med regelbundet hållna kongresser.

4. Den internationella sammanslutningens omedelbara ledning handhas av en styrelse, vilken liksom dennas ordförande väljs av de församlade delegaterna. Styrelsen kan inom sig välja ett arbetsutskott.

5. Fråga om extraordinarie medlemskap av enskilda personer och andra organisationer än de tidigare nämnda bör senare övervägas.

Helt utan kontroverser förlöpte mötets förhandlingar inte. De män som helt hade engagerat sig för de tidigare planerna på att organisera en rörelse för kyrkomusikalisk förnyelse hade vid mötet en förespråkare i kantor Willem Mudde, en hängiven eldsjäl från Hollands lutherska kyrka. Han gjorde vid mötet ett uttalande, där han tog upp de i diskussionen framförda begreppen "Bewegung" och "Begegnung" och ville förbehålla sig och några namngivna meningsfränder rätten att vid sidan av den nu planerade samarbetsorganisationen Ecclesia cantans, som han omfattade, fortsätta strävandena på den gamla linjen, vilket han

ansåg kunde ske utan att någon inbördes konkurrens behövde uppstå. För dem som vill söka en ny väg enligt mötets beslut torde det dock stå klart, att insatserna om möjligt borde samlas på en linje och att allt borde göras för att inom ramen för Ecclesia cantans samla alla positiva krafter.

Denna strävan har också dikterat de åtgärder som vidtagits efter mötet i Helsingfors. Den vid mötet tillsatta organisationskommittén har sammanträtt i Schlüchtern i november 1963 och förberett det sammanträde av den i mötesbeslutet nämnda femtonmannakommittén, där den blivande organisationsformen skall behandlas. Det måste anses utomordentligt lyckligt, att detta möte kan hållas i ett mycket förnämt sammanhang, nämligen vid den konferens för liturgi och kyrkomusik, som anordnas i anslutning till Uppsala ärkestifts 800-årsjubileum i juni detta år. Denna konferens utgör sålunda en fortsättning på det internationella kyrkomusikseminariet i Helsingfors, och den lovar att bli ett mycket betydande evenemang som väcker stort intresse runt om i den evangeliska världen. Det ligger helt i linje med planerna för en samordning av lutherdomens kyrkomusikaliska arbete, att konferensen i Uppsala lägger en stark betoning på den ekumeniska linjen: skulle det eftersträfvade samarbetet betyda särlythursk isolering, så skulle det ha dömt sig självt redan vid starten.

För de nordiska länderna är det en ansvarsfull förmån, att Ecclesia cantans har fått sin begynnelsehistoria förlagd just här. Detta betyder närmast att frågan om den ändamålsenliga formen för

en regional konsolidering av det kyrkomusikaliska arbetet i form av en nordisk avdelning av Ecclesia cantans bör behandlas med omsorg och saklighet för att bringas till en lösning, som verkligen tjänar syftet att knyta fasta förbindelser

med världslutherdomen och förmedla impulser ända ned i alla de många lokalförsamlingarna, där kyrkomusiken skall leva och tjäna.

Helge Nyman

Aftonsång i tidegårdsvesperns form

Till de stora frågor, som Liturgiska Nämnden har på sitt arbetsprogram, hör en utredning om alternativt aftonsångsritual, som skall framläggas för nästa kyrkomöte. Utredningen ingår i ett av Kungl. Maj:t givet sakkunniguppdrag, vilket formellt åvilar biskop David Lindqvist och några ytterligare ledamöter i nämnden (då Nämnden som sådan ännu ej har officiell ställning som utredningsorgan). Uppdraget avser närmast skapandet av en "koralvesper" byggd på den evangeliska kyrkovisan. Nämnden har dock velat ta upp hela frågan om aftonsången till allsidigare belysning och ämnar framlägga ett förslag med tre olika alternativa utformningar av aftonsångsgudstjänst utöver nu gällande handboks ordning: 1) Koralform byggd på kyrkovisan; 2) Vesperform byggd på tidegårdstraditionen; 3) En mer fritt gestaltad kateketisk eller evangelisatorisk gudstjänst.

Undertecknad har fått nämndens uppdrag att sammanställa det andra av dessa alternativ, tidegårdsformen. Detta har jag sökt att så nära som möjligt anknyta till kyrkoherdarna Adells och Peters' text- och musikutgåvor av tidegården men med beaktande av uppslag i kyrkoherde Evert Palmers förslag till Aftonsångsritual (Statens off. utredn. 1956: 22). Den nu pågående utredningen in-

nebär en fortsättning på det sakkunniguppdrag som tidigare innehades av Palmer.

Mitt förslag har ännu ej i sin helhet granskats av nämnden, som emellertid anslutit sig till grundprinciperna i det. Särskilt värdefullt finner jag det vara, att nämnden delar min uppfattning, att det vore olyckligt om en auktoriserad vesperform byggd på tidegården skulle konstrueras utan hänsyn till den genom Adell—Peters' utgåvor redan spridda utformningen av vespern. Så skulle vi i Svenska Kyrkan få två skilda tidegårds-traditioner. Laurentius Petri Sällskapets styrelse, som förvaltar författarrätten till Adell—Peters' utgåvor, delar uppfattningen att en samordning är önskvärd, även om detta kan medföra att vissa ändringar och tillägg måste införas i Den svenska tidegården. En viss utökning av materialet, t. ex. flera alternativa serier av psaltarpsalmer, torde i alla händelser bli aktuell i kommande upplagor.

Nedan ger jag i sammandrag de viktigaste delarna av det material jag under arbetets gång föredragit i nämnden. Jag ger först, under kritisk diskussion av det Palmerska förslaget, några principiella synpunkter på uppgiften. Därefter presenterar och motiverar jag mitt eget konkreta förslag till aftonsång i vesperform.

Principiella synpunkter

I den kyrkomötesmotion, som blev närmaste anledning till att Palmer erhöi sitt uppdrag, hade, såsom framhålles s. 66 i Palmers förslag, motionärerna uttryckt önskemål om vesperordning, där psaltarpsalmodieringen skulle ersättas med psalmsång ur den svenska psalmboken. Av anledningar för vilka närmare redogöres å s. 66 f., kom Palmer icke att beträda denna väg utan har i stället till grund för förslaget medvetet lagt "den klassiska vespern sådan den möter i svensk evangelisk tradition från reformationstiden och i nutida tidegärdsrörelser inom skilda protestantiska kyrkor, samtidigt som stort utrymme beretts åt den svenska psalmen och koralen." Endast i ett avseende går Palmer åtminstone delvis motionärernas intention till mötes, nämligen däri att han bland tre föreslagna alternativa utförandesätt av psalmodien anför en blandform, enligt vilken en av liturg eller försångare utförd psalmodi omväxlar med koralsång av församlingen.

Då 1957 års kyrkomöte skulle ta ställning till det Palmerska förslaget, blev resultatet att kyrkomötet icke ansåg det framlagda förslaget svara mot det uppdrag som givits åt den sakkunnige (att skapa en koralvesper byggd på kyrkovisan). Detta är anledningen till att uppdraget gick vidare till biskop Lindqvist (eller i praktiken till Lit. Nämnden). Ser man på remissbehandlingen av förslaget, visar det sig att flera remissinstanser av musikaliskt-estetiska skäl ställt sig kritiska mot den blandform av psalmodi och koral, vilken låg närmast i linje med det

givna uppdraget. Även musikdirektör Harald Göransson, vilken biträtt Palmer med den musikaliska utformningen av sakkunnigförslaget, har i nämnden be-tecknat denna blandform som ett experiment, vilket misslyckats just på grund av omöjligheten att musikaliskt-estetiskt lösa kombinationen gregoriansk psalmodi—luthersk koral. Nämnden har icke ansett sig böra upptaga denna form i sitt nuvarande utredningsarbete.

Bortfaller det nämnda alternativet, vilket närmast motiverat förslagets rubricering som "psalmvesper", så avspeglar förslaget den klassiska vespern i renare gestalt och närmar sig betydligt vespern sådan den utformats i Adell—Peters' tidegärdsutgåvor (liksom i handbokens ritual för högtidlig aftonbön). Men därmed kan man enligt min mening ifrågasätta, om den överhuvud har någon uppgift att fylla, nämligen i beaktande av att tidegården i den utformning den fått av Adell—Peters fått en synnerligen vid spridning inom vår kyrka. Frågetecknet blir än större, om man beaktar att sakkunnigförslaget liksom de i samband därmed tillkomna musikaliska förslagen innehåller talrika direkta citat — såväl textliga som musikaliska, men utan angivande av källan — ur Adell—Peters' text- och musikutgåvor av den svenska tidegården. Gäller det att auktorisera ett antal vespror för olika kyrkoårstider, kunde en ännu klarare och konsekventare anknytning till vesprarna i dessa redan i utbrett bruk varande utgåvor te sig väl så motiverad som något helt nytt, vilket löper risken att framstå som en skrivbordsprodukt.

Adell—Peters' utgåvor omnämns s. 72

i synnerligen erkännsamma ordalag: "Reformationstidens vesper och övriga tidegärder och gregorianska sång har återuppstått i ursprunglig skönhet." Emellertid antyder Palmer här också måhända huvudanledningen till att han inte konsekventare velat anknyta till dem: "Men den gregorianska vesperen kan inte utföras som allmän gudstjänst utan att församlingen återigen ställs utanför väsentliga delar av det liturgiska skeendet." Detta konstaterande äger utan tvivel sitt berättigande, i den mån det åsyftar vespern sådan den nu är musikaliskt arrangerad i Det svenska antifonalet I—II. Visserligen tror jag man kan vara något mer optimistisk än den sakkunnige i vad gäller möjligheten att lära en församling sjunga med åtminstone i de lättaste psalmtonerna. Själv har jag vid flera tillfällen hört församlingar på upp emot 300 personer av hjärtans lust sjunga med i söndagens completoriepsalm. (Det skall medges, att det inte var några genomsnittsförsamlingar.) Men svårigheten är utan tvivel i de flesta fall betydande. Och detta är väl den främsta orsaken till att tidegården i Adell—Peters' arrangemang icke haft på långt när samma genomslagskraft i den sjungna som i den lästa formen (undantagandes de enklare partierna i completoret).

Det bör noteras, att sakkunnigförslaget trots de anförda betänkligheterna som ett alternativ räknar med att hela psalmodien, omramad av antifon (d. v. s. helt i överensstämmelse med den genomgående principen i Antifonale I—II) utföras som växelsång mellan mans- och kvinnoröster, och härvid tänker sig att

kören ensam utför det hela. Men som ett tredje alternativ anföres ett utförandesätt, betecknat det "responsoriala", vilket tillgår så att liturg eller försångare utför psalmodien och församlingen mellan varje vers upprepar ett omkväde till gregoriansk melodi. Mycket riktigt anföres, att detta är ett ursprungligare utförandesätt än det antifonala. Från början har mycket korta antifoner inskjutits som omkväden mellan varje vers eller verspar i psalmen. Sedan har utvecklingen gått i riktning dels mot förlängning av antifontexterna, dels mot att dessa ej så ofta upprepats för att slutligen endast omrama eller t. o. m. endast avsluta psalmen. Parallellt med denna utveckling går att psaltarsången allt mindre blir en församlingens angelägenhet och i stället exklusivt blir klostrens och kyrkörerernas uppgift. Laurentius Petri räknade med djäkarna som bärare av denna sång i den svenska reformationskyrkan, således alltfört en rätt kvalificerad körsång, ehuru till församlingarnas tjänst. Det torde vara realistiskt att bedöma i varje fall de rikare kyrkoårsvesperarna i Antifonale II på samma sätt. I fornkyrkan var förhållandena helt annorlunda. Man vet att refrängsången särskilt under 300-talet blomstrade. Arianerna var här banbrytande. Deras gudstjänster hade sådan dragningskraft på grund av refrängsången till psaltarpsalmerna, att den renläriga kyrkan måste ta efter och göra sina gudstjänster lika attraktiva. Den tesen har hävdats, att antifontexterna härvid stundom direkt fick till uppgift att understryka den kristologiska psalminterpretationen, särskilt då att gentemot arianerna understryka

Kristi gudom (lovsången Ära vare Fadern ... som avslutning på psalmerna härstammar också från denna tid).

Under sina emeritus-år i Uppsala kom Arthur Adell att ägna sig åt ett djupgående studium av antifonerna och deras historia och har samlat ett synnerligen rikt material till detta ämne. Avsikten var, att dessa forskningar skulle avsätta spår i kommande upplagor av antifonalerna, vilka han ingalunda betraktade som definitiva i sin nuvarande gestalt. Alldeles särskilt kom han att fascineras av de mycket korta antifonmelodier, som möter mångenstädes i medeltida källor (delvis också i den svenska reformationstidens) men ofta helt saknas i de nutida romerska antifonalerna, och ansåg sig här kunna skönja spår av den äldre refrängsången. I en del fall kunde han genom att följa en och samma antifon i olika källor spåra hur denna skarvats till och förlängts. En mycket intressant hypotes uppställde han t. ex. beträffande den traditionella inledande psalmen i söndagsvesperen, nr 110. I medeltida källor har antifonen till denna psalm två olika avfattningar. Den ena, som finnes i nuvarande romerska antifonalen, har som antifontext ordagrant ur psalmens första vers texten: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis.* (Herren sade till min Herre: Sätt dig på min högra sida. Se notbilagan, ex. A: 1.) Den andra varianten, till helt annan melodi, som återges i den svenska reformationstidens källor, har en egenomligt "bakvänd" formulering: *Sede a dextris meis, dixit Dominus Domino meo* (Sätt dig på min högra sida, sade Her-

ren till min Herre. Ex. A: 2). En ytterligare analys av antifonmelodien uppvisar att den har en i denna tonart vanlig "skarv" på mitten och att melodien till de första fyra orden bildar en i och för sig fullt sluten enhet. Hypotetiskt kan man rekonstruera: till grund ligger en gammal refräng *Sede a dextris meis* (Sätt dig på min högra sida, ex. B: 1), som man kanske t. o. m. skulle kunna gissa går tillbaka till den arianska striden, då den blev ett effektivt medel att inprägla Sonens jämlikhet med Fadern. Det är naturligtvis en djärv gissning, men inte mindre fascinerande för det. Sedan har texten förlängts och melodien skarvats för att slutligen i vissa traditioner på grund av sin språkliga egenomlighet omredigeras, varvid den gamla melodien måst helt överges. Jag har i olika sammanhang prövat att utföra psalm 110 med detta omkväde, som i all sin enkelhet äger en nästan suggestiv kraft. Som text har jag prövat "Sitt på min högra sida" men slutligen stannat vid "Kriste, bliv du vår konung!" I båda fallen har jag emellertid även utnyttjat den "skarvade" antifonmelodiens möjligheter att ge en fylligare teologisk interpretation av denna psalm, som för en vanlig kyrkomenighet säkert inte omedelbart öppnar sin djupa profetisk-kristna innebörd. Den längre antifonen — i likhet med psalmodien utförd av kören — omramar psalmen. Antifontexten anger helt enkelt psalmens kristna innebörd med orden: Upphöjd till evig ära tronar Kristus på Faderns högra sida (ex. A: 2). Efter varje vers upprepas så omkvädet: Kriste, bliv du vår Konung! (ex. B: 1) — på en gång en bön

om tillägnelse av psalmens budskap och samtidigt nästan ett fältrop.

Detta experiment visar, att kort antifon av refrängtyp mycket väl kan i en och samma psalmodi kombineras med antifon i längre form som ram kring psalmen, med dess möjligheter att ge psalmen en fylligare kristen belysning, varierande efter kyrkoåret. Saken kan exemplifieras genom mitt förslag för passionstiden, som direkt bygger på passionsvesperen i Antifonale II s. 182. Denna vesper är enligt min mening mycket skickligt sammanställd (den har fått ge text- och musikmaterial också till det Palmer-Göranssonska förslaget för denna tid). Dess tre psalmer utgör både i antifon- och psaltartexter en fortskridande skildring av passionsdramat, och jag tror att de nytillkomna omkväderna ej ter sig som ett extra påhäng utan också rent textligt kommer att naturligt uttrycka församlingens tillägnelse av varje moment: 1. Sonen går att utföra sitt försöningsverk: Ant. Gud har icke skonat sin egen Son utan utgivit honom för oss alla — ur ps. 40 Sonens röst: "Se, jag kommer; i bokrullen är skrivet vad jag skall göra (etc.)" — omkvädet: Herre, förbarma dig över oss (notbilagan ex. C: 1). — 2. Sonen lider på korset: Ant. Han ödmjukade sig och blev lydig intill döden, ja intill döden på korset — lidandepsalmen 22: "Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?" — omkvädet: Jesu Kriste, mina synder bär du (ex. C: 2). — 3. Mitt i lidandet är han den upphöjde och segrande: Ant. Därför har Gud upphöjt honom över allting och givit honom det namn som är över alla namn — slutet av lidandepsalmen med dess segerton:

"Han föraktade icke den betrycktes elände . . . genom dig skall min lovsång ljuda . . ." — omkvädet: Segrande Konung, du är min frälsning. — Magnificat för tanken ännu ett steg: Ant. När jag har blivit upphöjd från jorden, skall jag draga alla till mig — omkvädet: Drag oss till dig, o Kriste (ex. C: 3).

Jag skall kort sammanfatta den huvudsynpunkt jag velat få fram i det föregående. Ett återupplivande av den fornkyrkliga refrängsången till psaltarsalmerna skulle måhända bli ett verkamt medel att småningom återgiva Psaltaren dess plats i församlingens gudstjänst. Saken har under senare år framgångsrikt provats här och var inom den liturgiska rörelsen på kontinenten. Man kan om man så vill beklaga — men det vore samtidigt en aning efterklokt — att Adell-Peters inte på ett tidigt stadium upptäckte de möjligheter som detta utförandesätt torde äga för att förläna den sjungna tidegården en mera "folklig" prägel. Det Palmerska förslaget måste tvevelsutan få äran av att för första gången ha lanserat denna idé i vårt land. Jag tror för min del att denna idé kommer att visa sig vara det mest positiva, som förslaget har kommit med. Det behövs inte heller större resurser för att utföra psaltarsången på detta sätt. Till nöds kan en ensam liturg eller försångare utföra hela psalmodien och församlingen de korta svaren. Men bäst är naturligtvis om man kan bygga på växelverkan körförsamling. Och införandet av de folkliga omkväderna behöver som sagt ingalunda medföra slopandet av den mera konstmässiga gregorianiken i de rikare antifonmelodierna. Tvärtom kan kören

just där komma till sin rätt utan att församlingen därmed dömes till passivitet. Vidare tror jag att de av Palmer föreslagna omkvädestexterna är i längsta laget för att kunna återvinna slagkraften i den fornkyrkliga refrängsången. En kort acklamation om sju till tolv toner tror jag är bäst. Utan tillgång till Adells forskningar på detta område skulle jag aldrig ha varit i stånd att genomföra idén i ett konkret förslag. I notbilagan nedan ger jag ytterligare exempel från den ordinära söndagsvesperen, som vid sidan av nu i tidegården upptagna psalmer (motsv. ex. B: 4–6) upptar en alternativ serie (B: 1–3).

Enligt min mening kan man bygga ett "alternativt aftonsångsritual" i huvudsak på vesperen sådan den under olika kyrkoårstider föreligger i Det svenska antifonalet I–II med versiklar, tre psaltarpsalmer, hymn och Magnificat, om man kompletterar den med folkliga omkväden. Detta behöver i och för sig icke utesluta, att det antifonala utförandsättet kvarstår som en möjlighet. Likaså bör den lästa formen stå som ett alternativ. Jag vill understryka, att den musikaliska utgestaltningen av vesperen ej behöver vara låst vid den gregorianska formen. Men det är till fördel att vid varje tillfälle ha tillgång till denna fylliga gregorianska *urform* av vesperen. Vid det praktiska utförandet kan man också tänka sig vissa modifieringar, t. ex. att reducera antalet psalmer eller att utbyta hymnen mot en alternatimsats.

Förslag till ordning för aftonsång i vesperform.

Vesperen kan mycket väl inledas med

ett kör- eller instrumentalverk.

1. PSALMSÅNG (ur sv. psalmboken).

2. TILL INGÅNG.

Utföres som växelsång eller växelläsning mellan liturg (V) och kör/församling (R).

V. O Gud, kom till min räddning.

R. Herre, skynda till min frälsning.

V. Ära vare Fadern och Sonen och den Helige Ande.

R. Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara, från evighet till evighet. Amen. Halleluja.

Under förfastan och fastan (fr. o. m. söndagen Septuagesima) brukas i stället för Halleluja:

Lov vare dig, Kriste, ärans Konung.

3. *Psaltarpsalmer.*

Psalmerna kunna sjungas eller läsas, antingen så att psalm, ev. med omrammande antifon, utföres av kör (försångargrupp, liturg) och församlingen efter varje vers eller verspar upprepar ett omkväde, eller, med utlämnande av omkvädet, så att själva psalmen utföres växelvis mellan två grupper (t. ex. kvinnor–män eller kör (liturg)–församling).

Under de olika kyrkoårstiderna användas nedanstående alternativ. Psalmernas antal kan ock reduceras till två eller enbart en.

Vanliga sön- och helgdagar:

Alt. A: Ps. 110, 118: 15–29, 117 (med vissa varianter för fastetiden)

Alt. B: Ps. 23, 111, 113

Alt. C: Ps. 114, 46, 115

Adventstiden: Ps. 72, 89, 85 (samtliga i urval)

Jultiden (fr. o. m. juldagen t. o. m. 1 sönd. e. Trett.): Ps. 45: I, 111, 132

Fastan (fr. o. m. 5 sönd. i Fastan samt under den tidigare fastan i sådana fall då aftonsången ordnas såsom passionspredikan): Ps. 40, 22: I, 22: II (samtliga i urval). (För fastetiden i övrigt, se vanliga söndagar alt. A)

Påsk-pingst-tiden (förslaget ej färdigt).

4. Skriftläsning och predikan.

Skriftläsningen, som utgöres av predikotexten, inleds med orden: Dagens aftonsångstext är hämtad ur . . .

Läsningen avslutas med orden: Herre, förbarma dig över oss. Församlingen svarar härpå: Gud, vi tacka dig.

Därefter följer omedelbart predikan över texten. Dock må före predikan förekomma en epistelotett med direkt anknytning till predikotexten. Som avslutande bön efter predikan brukas nedanstående responsorium.

5. Responsorium.

Utföres som växelsång eller växelläsning mellan liturg (V.) och kör/församling (R.). Om det sjunges, utför församlingen endast den senare, kursiverade delen av svaret.

V. Helga oss i sanningen. Ditt ord är sanning.

R. Helga oss i sanningen. *Ditt ord är sanning.*

V. Bevara oss, Herre, i ditt namn.

R. *Ditt ord är sanning.*

V. Ära vare Fadern och Sonen och den Helige Ande.

R. Helga oss i sanningen. *Ditt ord är sanning.*

6. Hymn med Versikel eller psalmsång.

Hymnen kan sjungas eller läsas; första versen utföres av liturg (V.), följande verser fördelade på två grupper (I och II), t. ex. kvinnor—män eller kör—församling; sista versen utföres av alla tillsammans. Versikeln utföres som växelsång mellan liturg (V.) och kör/församling (R.).

Om hymnen ersättes med psalmsång — som om möjligt utföres alternatim — bortfaller versikeln.

Under de olika kyrkoårstiderna brukas följande hymner:

Vanliga sön- och helgdagar:

Alt. A: "Varde ljus!" Likt säd i mullen (nyskriven, av O. Hartman)

Alt. B: Säll den som haver Jesus kär. (Sv. ps. 193 v. 1, 8, 3, 9, 18)

Alt. C: Hell Jerusalem, hell staden (ur tidegården)

Adventstiden: O du, som skapat stjärnors här (ur Kyrkvisor för barn)

Jultiden: Fylld av glädje högt juble (ur tidegården)

Fastan (fr. o. m. 5 s. samt vid passionspredikan): Högt strålar konungens bänér (ur tidegården)

Påsktiden: Jesus Kristus, påskalammet (ur tidegården).

7. Magnificat.

Samma alternativa utförandesätt som under mom. 3 äro här möjliga. Det kan rekommenderas att utföra Magnificat

som faux bourdon-sats, vid vissa tillfällen gärna också som större polyfon kör och ev. instrumentalsats. Den latinska textformen må härvid användas, om textblad med översättning utdelats till församlingen. Antifoner och omkväden växla efter kyrkoårstiderna.

8. Böneavdelning.

avslutad med Fader vår, Tackom och lovom och den apostoliska välsignelsen.

9. Slutpsalm (ur sv. psalmboken).

Körsång eller postludium kan följa efter psalmen.

Motivering av förslaget.

Huvudproblemet vid tidegårdsvesperns anpassning som alternativt aftonsångsritual är predikans inplacering. Palmer placerar den i sitt förslag efter Magnificat. Den följes sedan av psalm-sång, allmän kyrkobön och sedvanlig avslutning med Fader vår etc. Detta förefaller alltför likt den nattvardslösa högmässan, som väl ej kan anses vara något liturgiskt ideal att efterlikna även vid aftonsången; inte heller blir Magnificat med denna placering vesperns liturgiska höjdpunkt. En möjlighet vore att placera predikan först, men då är risken att den liturgiska delen kommer att uppfattas som en lång "svans", längre och rikare än den vanliga aftonsångens men på något sätt influerad av denna rätt trista gudstjänstordning.

Sakligt sett förefaller det mig avgjort naturligt att anknyta predikan till textläsningen, som då givetvis bör utgöras av predikotexten. Med denna placering får psaltarsången en mera självständig

plats i gudstjänstens förra del. Man känner sig inte tvungen att jäkta och korta av, utan en församling som kommer väl in i det responsoriala sångsättet kanske gärna sjunger både två och tre psaltarsalmer. Vidare blir Magnificat en naturlig höjdpunkt i liturgi-ens senare del, också med möjlighet till en rikare musikalisk gestaltning.

Förutsättning för att vespern skall fungera organiskt, är emellertid att predikan ej bygges ut till en omständlig "akt på predikstolen" med långa vandringar upp i och ned från predikstol, omgivande tre- och fyrdubbla lager med körsång, psalmsång samt lästa böner och psalmverser. Predikan är i detta ritual tänkt att vara just *predikan*, d. v. s. tilltal till församlingen. Den skall kunna börja direkt efter textläsningen, utan någon inledande bön, och i stället för sedvanlig avslutningsbön utmynna i responsoriet. *Liturgiskt* bör gudstjänsten också ordnas så, att prästen slipper långa förflyttningar. Bäst är någon form av korttjänst, där prästen från en pulpet läser texten och håller sin predikan. Först under böneavdelningen bör han gå för altaret; dessförinnan kan han ha sin placering sittande vid ena korväggen. (Anlitas predikstolen, bör även texten och responsoriet utföras därifrån.)

Det *kyrkomusikaliska* inslaget får ej bestå i instoppandet av extranummer här och var, med sönderbrytande av den strama vesperordningen. Det skall främst syfta till ett vackert utförande av liturgi-ens olika delar. Som redan framhållits, innehåller förslaget en gregoriansk grundform till alla liturgi-ens sångpartier, men detta innebär inte att andra

musikformer är uteslutna. Magnificat tänker jag mig tämligen normalt utförd som enkel flerstämmig sats av faux bourdon-typ, och detta sångsätt kan även utsträckas till psaltarpsalmerna. Önskvärt är dock, om omkvädet härvid bibehålles. Jag hoppas också, att rekommendationen att stundom utföra en större polyfon Magnificat-sats kommer att följas. Här finns i musikkulturen oskattbara klenoder, som kunde dras fram och få en meningsfull liturgisk funktion. Och givetvis är detta moment – liksom psalmodien – ett fält också för det nutida tonskapandet. I övrigt lanserar jag i mitt förslag också beteckningen epistel-motett för en möjlig körsångskategori av liknande typ som den i högmässan allt vanligare evangeliemotetten. Epistel-motetten skulle helst direkt anknyta till det innevarande årets serie av aftonsångstext och kunde då placeras in mellan textläsning och predikan. Annan typ av körsång bör ej förekomma på denna plats. I stället ges möjlighet att stundom inleda vespern med ett större kör- eller instrumentalverk, liksom postludiet kan gestaltas som körsång. Postludiet bör dock aldrig vara långt.

Beträffande *kyrkoårsväxlingen* i psaltarpsalmer, hymn och Magnificat-antifoner har nämnden önskat, att förslaget ej skall innehålla alltför stort material, t. ex. material till enstaka högtidsdagar, utan inrikta sig på längre kyrkoårstider. Det är enligt nämndens mening bättre att på ett senare stadium komplettera materialet, om så skulle visa sig önskvärt.

Böneavdelningen i det Palmerska förslaget innehåller mycket av värde. I och för sig kan jag tänka mig alla de av honom anförda alternativen kombinerade med mitt vesperförslag. Jag favoriserar dock preces-formen, vilken traditionellt hör till tidegården och vilken Palmer upptar som ett alternativ. Just denna utformning av preces-bönerna, som f. ö. är hämtad ur söndagens prim i Den svenska tidegården, är dock ej så övertygande som avslutning på vespern. Bl. a. inleds de med långa citat ur botpsalmen 51, vilket ter sig som en anti-klimax efter Magnificat. Mitt förslag innehåller en bearbetad preces-form, uppbyggande fler konkreta böneämnen samt med möjlighet att infoga ett för dagen fritt valt förbönsämne.

Ragnar Holte

A. Två antifontraditioner till psalm 110.

1.

(7)

Di - xit Do - mi - nus Do - mi - no me - - o: Se - de a dex - tris me - is.

2.

(1)

Se - de a dex - tris me - is, di - xit Do - mi - nus Do - mi - no me - o.
Upphöjd till e - vig ä - ra tro - nar Kristus på Fa - - derns högra si - da.

B. Omkväden till vesper vanliga söndagar.

Ex. 1—3 avser en ny, alternativ psalmserie, ex. 4—6 psalmerna enl. söndagsvespern i Den Svenska tidegården. I ex. 3, 4 och 6 utgör omkvädet samtidigt omramande antifon.

1. Till ps. 110

(1)

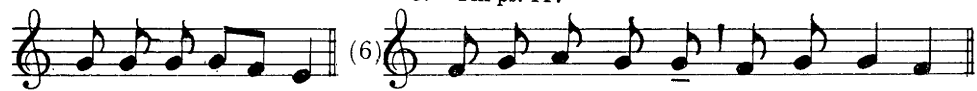
Se - de a dextris me - is
(”Sitt på min hög - ra si - da”.)
Kris - te, bliv du vår Ko - nung!

2. Till ps. 118: 15—29

(4)

Ack Her - re, fräls! Ack

3. Till ps. 117

(6)

Her - re, lät väl gå! Allt vad an - - da har lo - ve Her - ren!

4. Till ps. 23

(7)

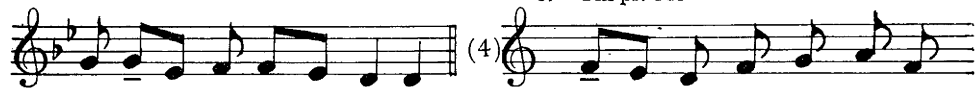
Kris - te, Ko - nung, du är min Her - de!

5. Till ps. 111

(3)

Ja, di - na verk,

6. Till ps. 113

(4)

o Gud, vill jag pri - sa! Lo - - - ven Her - rens Je - su

7. Till Magnificat

Musical notation for '7. Till Magnificat' consisting of two staves. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The second staff has a bass clef and a key signature of two flats. The lyrics are: Kris - ti namn! Halle - lu - - ja, halle - - lu - ja!

Kris - ti namn! Halle - lu - - ja, halle - - lu - ja!

C Omkväden till passionsvesper enl. Sv. tideg.
(se fastlagssöndag).

1. Till ps. 40

Musical notation for '1. Till ps. 40' consisting of two staves. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The second staff has a bass clef and a key signature of two flats. The lyrics are: Her - re, för - bar - ma dig ö - ver oss!

Her - re, för - bar - ma dig ö - ver oss!

2. Till ps. 22: I

Musical notation for '2. Till ps. 22: I' consisting of two staves. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The second staff has a bass clef and a key signature of two flats. The lyrics are: Je - su Kriste,

Je - su Kriste,

3. Till ps. 22: II

Musical notation for '3. Till ps. 22: II' consisting of two staves. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The second staff has a bass clef and a key signature of two flats. The lyrics are: mi - na syn - der bär du! Seg - ran - de Kon - nung, du är

mi - na syn - der bär du! Seg - ran - de Kon - nung, du är

4. Till Magnificat

Musical notation for '4. Till Magnificat' consisting of two staves. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The second staff has a bass clef and a key signature of two flats. The lyrics are: min fräls - ning! Drag oss till dig, o Kris - - te!

min fräls - ning! Drag oss till dig, o Kris - - te!

Tillägget till den svenska koralboken

”Strävandena att återföra den centrala lutherska koralskatten till en mera ursprunglig gestalt begynte för mer än hundra år sedan.” Med dessa ord börjar förordet i Tillägget till Den svenska koralboken. Detta hundraåriga arbete har nått sin viktigaste milstolpe i detta Tillägg, utarbetat på uppdrag av Svenska kyrkans liturgiska nämnd av musikedirektörerna Harald Göransson, Henry Weiman och Jan Håkan Åberg. Det är ett ypperligt och mycket imponerande arbete som dessa herrar givit vår svenska kyrka. I det korta men välskrivna förordet ges en snabb översikt över det föreliggande arbetet, och man snuddar också något vid den historiska utvecklingen. Avsnittet ”Några tekniska upplysningar och råd för utförandet” ger läsaren mycket utbyte, och man får bara hoppas att alla som får detta koralbokstillägg i sin hand i lugn och ro läser igenom såväl detta kapitel som förordet och det avslutande kapitlet ”Källförteckning och kommentarer”. Det sistnämnda kapitlet innehåller en imponerande mängd fakta av stort intresse. Om man bland våra kyrkomusiker och präster idag skulle fråga hur många som läst förordet i den nu gällande koralboken, finns det risk att förmoda att resultatet skulle bli ganska nedslående. I Tillägg till Den svenska koralboken är det absolut nödvändigt att man läst igenom de

här nämnda kapitlena för att kunna på ett rätt sätt använda denna mycket värdefulla och efterlängtade bok.

Tillägget innehåller ett 60-tal koraler från vår nuvarande koralbok, vilka här presenteras i restaurerat skick, plus ett 10-tal ”nya” melodier. I många fall har psalmerna återfått sina ursprungliga koraler. De restaurerade koralernas värde ligger inte främst på det historiska området, också om det kan anses vara värdefullt att återknyta till reformations-tiden, utan däri att det ofta visat sig, att just dessa ursprungligare former är de som ”bäst gynnar en levande församlingssång”. Samtliga koraler presenteras i en fyrstämmig harmonisering som ”så långt möjligt svarar mot den tid och miljö, i vilken koralen tillkommit”. Ungefär hälften av koralerna har därtill försetts med en något friare trestämmig sats utarbetad av utgivarna. Medan de fyrstämmiga satserna ju närmast har vokal förebild och därför med fördel kan och bör utföras även vokalt (t. ex. som körsats i alternatimsång) är däremot de trestämmiga satserna mera instrumentalt och orgelmässigt tänkta. Mot att de fyrstämmiga satserna så långt möjligt anknyter till tidstypiska förebilder är intet att säga, tvärtom, däremot tycks det att de trestämmiga satserna kunde utarbetas något friare och mera oavhängiga av de fyrstämmiga harmoniseringarna.

Det kunde varit välgörande med något mer i stil med de trestämmiga satserna till koralerna 32 och 188 (den sistnämnda identisk med versionen i Koralmusik I). Ytterligare några mindre frågetecken skall här noteras i kanten. Koralen 445 "O Kriste, du som ljuset är" har fått tillbaka sin ursprungliga medeltida form, men varför har inte koralen 133 fått samma gynnsamma öde? Varför har koralen 445 försetts med en orgelsats samtidigt som utgivarna skrivit "Bör helst sjungas utan ackompanjemang"? Varför har några koraler transponerats ner ett helt tonsteg, t. ex. 149? Glädjande nog har en del transponerats upp t. ex. 119, 120 och 333.

Några psalmer har försetts med "nya" melodier, d. v. s. melodier som inte finns i vår nuvarande koralbok. Man kan i detta fall fråga sig, varför inte psalmen 57 också fick höra till denna grupp, så att vi kunde fått en annan koral än den som finns i koralboken och även i Tillägget, fast här i sin äldsta kända form. Denna koral är ju av många känd med den tyska texten "O Mensch, bewein dein Sünde gross" (bl. a. från Bach's Matteuspassion), vilken text hört till denna melodi sedan 1549 enligt "Källförteckning och kommentarer". När man väl vet detta bjuder det en emot att sjunga jultexten "Lovsjungen Herrens nåd och makt" till denna koral.

Tillägg till Den svenska koralboken måste hälsas med glädje av alla församlingsmedlemmar, det må vara präster, kyrkomusiker eller kyrkobesökare, som förstått värdet av och upplevt en levande församlingssång. Vad som ovan an-

förts är små, nästan obetydliga detaljer, om vilka självfallet kan råda delade meningar. Sedan kyrkomötet sagt sitt väntar vi nu bara på att Kungl. Majt. skall säga sitt ja, varefter det stora arbetet börjar på riktigt — arbetet på "fältet", där präster, kyrkomusiker, körmedlemmar och övriga församlingsmedlemmar skall hjälpas åt. Men det fordras varsamhet och stort kunnande inte minst från kyrkomusikerna och här måste arbetet intensifieras på utbildningsfronten. Det är inom alla kategorier kyrkomusiker i vårt land inte så väl ställt som man skulle önska vad det gäller utbildning och kunnande. Detta kan envar intyga, som haft tillfälle att på olika håll i vårt land eller via radio och TV deltaga i gudstjänster, och man kan ju fråga sig: Hur skall en kyrkomusiker, som inte kan spela "Allena Gud i himmelrik" i vanlig tretakt, kunna spela t. ex. koralerna 45, 134, 189 eller 561 i Tillägget? Här måste något göras! Man får också hoppas att vi snart får ett tillägg till vår melodipsalmbok med dess alternativa melodier, något som skulle underlätta användandet. Glädjande är också, att arbetet på Koralmusik III, som skall innehålla satser för alternatimbruk till Tilläggets melodier, redan påbörjats.

Med Tillägg till Den svenska koralboken har ett viktigt steg tagits mot en mera levande och aktiv gudstjänst och den av kyrkomötet tillsatta "Svenska kyrkans liturgiska nämnd" har givit ett utomordentligt värdefullt bevis på den stora uppgift, som denna nämnd har och kommer att få för vår kyrka.

Albert Sjögren

Handledning i gregorianik

Arthur Adell, Gregorianik I. De bundna formerna. En handledning med musikbilaga. Gleerups. Lund 1963. 111 + 75 s. Pris 28: —.

Vid Laurentius Petrisällskapets studiekonvent fr. o. m. senare delen av 1950-talet har Arthur Adells s. k. "nådiga lunta" varit det återkommande, outtömligt rika studiematerialet. Det är ytterst glädjande att Adell fick möjlighet att färdigställa detta för tryckning. Gleerups förlag har gjort det hedrande vågstycket att förlägga arbetet, som fått titeln "Gregorianik I. De bundna formerna. En handledning med musikbilaga." Det är djärvt, eftersom det gäller ett så speciellt område, djärvt också därför att Gregorianik inte är någon lätt bok. Trots de korta allmänorienterande inledningskapitlen öppnar den sig inte utan vidare för nybörjaren. Mindre vågat ter sig utgivandet, när man tänker på att vi här har fått ett standardverk på ett hittills till stora delar oplöjt fält. Adell har lagt fram frukterna av en hel mansålders forskarmöda och i koncentrerad form tecknat de bundna gregorianska sångformernas utvecklingsgång i den svenska kyrkan mot bakgrund av medeltida kontinentala traditioner och med särskild belysning av utvecklingen i de nordiska systerkyrkorna.

Den föga omfattande inhemska gregorianska litteraturen har av Adell berikats

med ett verk, som inte minst tack vare den omfattande musikbilagan ger en väldokumenterad, perspektivvid och materialrik bild av sitt ämne. Men vissa uppförande-praktiska vinkar tyder på att Adell inte enbart velat göra sin framställning historiskt inriktad. Hans bok kan delvis betraktas som ett appendix till Det svenska antifonalet. Man får veta mycket om de musikaliska och språkliga principer som bestämt antifonalets utformning.

Ett allmännare pedagogiskt behov fyller "Gregorianik" genom sina detaljerade genomgångar av psalmtönen. Även kapitlen om lektionstonerna väcker säkert hos många ett praktiskt betingat intresse. De som haft tillfälle att sjunga matutiner kommer med spänning att följa avslöjandet av formelskelettet i Venite-psalmodi och responsorier.

De bundna, textdominerade, mer eller mindre formelartade formerna är ur rent musikalisk synpunkt torftiga och konstlösa. Men de är av stort intresse inte bara därför att de rent kvantitativt spelat en så stor roll i liturgin eller därför att de nu håller på att alltmer återvinna förlorad mark. De utgör också den nödvändiga förutsättningen för förståelsen av de mer fritt komponerade formerna, antifoner, hymner o. s. v., som skulle ha behandlats i en tänkt andra del. Man är därför tacksam för att Adell med denna

noggrannhet och hängivenhet tagit itu med ett så "torrt" ämne och gjort något så intressant utav det.

Förr eller senare torde en ny upplaga av Gregorianik bli aktuell. Då bör vissa tryckfel och andra inadvartenser rättas till. Listan över främmande ord och termer har här och var blivit alltför lapidariskt formulerad. Det framgår t. ex. inte, att *communio* och *offertorium* också är namn på sångstycken. Vid vissa termer vore det bra att även ge en sidhänvisning till den utförligare förklaring, som ges i den löpande texten (t. ex. *canticum*, *Venite*).

Ragnar Holte har påpekat, att redogörelsen för epistel- och evangelieton hos Laurentius Petri inte blivit helt korrekt. Vidare är förteckningen över de olika psalmtönernas förekomst i vissa källor inte alldeles komplett (för 8. tonen bör t. ex. tilläggas MI s. 33, för 3. MI s. 47).

I avsnittet om passionstonen talas om Mobergs undersökning av den walterska Johannes-passionen i svenska 1600-tals-handskrifter utan att källhänvisning ges. Denna passion finns f. ö. sedan ett par år i tryck i serien *Monumenta Musicae Svecicae*. Och nog borde Mobergs Kyrkomusikens historia stå med i litteraturförteckningen.

Adell har själv gjort ett fullständigt förslag till svensk Johannes-passion efter de medeltida regler som Cantorinus romanus anvisar. Det kan synas tveksamt, om detta förslag har sin rätta plats i musikbilagan här. Boken skulle kanske kunna göras billigare, om det 20-tal sidor som passionen upptar (en fjärdedel av hela musikbilagan) rycktes ut och publicerades separat. Ett frågetecken i

marginalen sätter man vid uppgiften att reglerna för denna passionston "med mindre variationer övertogs av den reformerade svenska kyrkan" (s. 58). Inget källbelägg lämnas för detta intressanta meddelande. Har den strikt gregorianska passionen funnits sida vid sida med den walterska hos oss?

Med spärrad stil fastslås (s. 67): "Psalmodien däremot förutsätter de åtta kyrkotonararterna." Det är tvetydigt. Psalmodiering i förening med antifon sker i avslutning till antifonens kyrkoton. Men utvecklingshistoriskt sett är det inte så, att kyrkotonartssystemet hör till psalmodins förutsättningar. Det direkta samband mellan gregorianska och synagogala psalmtöner, som bl. a. Werner påvisat, motbevisar en sådan tanke.

Angående de sju psaltarpsalmer, som Olaus Petri ger som förslag till introitus i Svenska mässan 1531, säger Adell: "Psalmen skulle dock sjungas på sin psalmtön." Man får lätt intrycket att därmed återges en anvisning hos Olaus Petri. I själva verket säger mässordningen ingenting om utförandet av denna punkt. Adell bygger förmodligen på Peters' analys av mässformuläret (Svenskt gudstjänstliv 1935) men resonemanget där är ändå alltför hypotetiskt för att tillåta en så oreserverad formulering som den citerade.

Kyrkolagens föreskrift om bruket av litanian (s. 60) återges inte fullständigt. Tyvärr saknas den intressanta fortsättningen till stadgandet om att litanian skall läsas åtminstone en gång i veckan, nämligen att den skall sjungas på bön-söndagen "i Choren effter Höghpredikan". Här hade det varit värdefullt att

få med något av Lindquists redogörelse för förhållandena i Stockholm under 1700-talet (Svensk gudstjänstliv 1944). Ännu i slutet av 1700-talet levde praxis från 1500-talet kvar, att några djäknar sjöng litanian.

Det måste understrykas, att de punkter som ovan påtalats är detaljer, som föga berör huvudlinjen i Adells framställning.

Det säger sig självt, att nya fynd kan komma att berika (men knappast väsentligen förändra) den bild Adell har tecknat. Här skall avslutningsvis nämnas ett par hittills outnyttjade källor, som från vitt skilda och kanske en smula överraskande aspekter belyser episteltonens öden. Den ena källan är ett Åbotryck från 1784 med notlinjer tryckta för mäsans musik, som sedan införts för hand. Här finns redan den egendomliga dubbla recitationstonen h-c, som sedan åter-

kommer hos Haeffner 1799 och som alltså inte enbart representerar en stockholmsk tradition (se s. 34). Den andra källan är en uppteckning från en avlägsen Norrlandssocken, gjord någon gång under 1900-talets början, som visar hur julepisteln såsom den sjöngs av terminrande djäknar levat kvar i folklig tradition. Här finns också den dubbla tubatonen, men i vissa slutfall förändrad, så att den övre, subsemitonala tuban blir subtonal såsom dominant i en ren durkadens. Jag hoppas att i ett kommande nummer av denna tidskrift få tillfälle att närmare redogöra för dessa källor.

Det måste emellertid framhållas, att allt sådant nytt material kan bearbetas och infogas i sitt sammanhang oändligt mycket lättare nu, sedan vi fått ett för fortsatt forskning så gynnsamt utgångsläge genom Arthur Adells Gregorianik.

Folke Bohlin

Laurentius Petri Sällskapet

Laurentius Petri-Sällskapets konvent på Stiftsgården i Rättvik den 19–23 augusti 1963

När Laurentius Petri-Sällskapet i år inbjöd till studiekonvent kring mässa och tidegård på Stiftsgården i Rättvik, hade man slagit in på rationaliseringens väg – om uttrycket tillåtes i detta sammanhang. Under en följd av år har sällskapet årligen anordnat två konvent: först ett s. k. sommarkonvent, som sedan omedelbart följts av ett studiekonvent. I år hade dessa båda konvent slagits ihop till ett. Säkerligen sparade detta förfarande tid och kraft för arrangörerna, och för deltagarna tycktes det inte medföra någon olägenhet. Även om den snabbkurs i elementär gregorianik, som teol. och fil. kand. Folke Bohlin gav under tre förmiddagstimmar, för den i gregorianiken mer avancerade i stort sett blev en repetitionskurs, så var kursledarens framställning så intressant och fängslande, att väl ingen av deltagarna ville anse deltagandet som föspild tid och möda.

På eftermiddagarna delade sig deltagarna i två grupper, den ena ägnade sig åt ett mera avancerat studium i gregorianik, i den andra placerade sig – efter fritt val – de som ville använda några semesterdagar främst till att få öva och bruka tidegården. Ämnet för den förstnämnda gruppens studium var mässans introitus-melodier. Den andra gruppen lyssnade till stiftsadjunkt Sune Garmos bibelmeditationer och gjorde två utflykter, den ena till Styggforsen, ett litet Grand Canyon inom Boda soc-

ken, den andra till Bingsjö, där deltagarna med stiftsgårdens vaktmästare som kunnig och älskvärd ciceron fick tillfälle att i Danielsgården bese och beundra tre sviter dalmålningar, de enda som finns kvar på sin ursprungliga plats.

Deltagarna uppgick till ett antal av omkring 40: präster, kantorer, organister och lekmän. På grund av denna stora anslutning kunde icke alla inkvarteras på Stiftsgården utan ett mindre antal deltagare placerades på St. Davidsgården, vilket ingen av dessa hade anledning beklaga. Snarare prisade man sin lycka att under några dagar få dväljas i en så vacker och ändamålsenlig boning och få njuta den frid och ro som rådde där. På Stiftsgården upplevde man en sjudande aktivitet. Kanske tyckte någon att det stundom blev lite för livligt och längtade till tystnaden på St. Davidsgården, men aktiviteten måste ju också finnas i Kristi kyrka. Bed och arbeta!

I centrum för konventet stod naturligtvis tidegård och mässa, och för deltagande i dessa gjordes ingen gruppering – här är icke jude eller grek, icke träl eller fri – utan man var en gemenskap kring Ord och Sakrament. Konventet följde stiftsgårdens ordinarie program, enligt vilket mässa firas i kapellet varje tisdags- och onsdagsmorgon samt på torsdagskvällen i Rättviks kyrka, där också completorium hålls övriga kvällar. Genom konventets deltagande i dessa gudstjänster blev den musikaliska utformningen rikare än vad som vanligen är fallet. Dessutom sjöngs kyrkmässans

matutin enligt Svenskt Antifonale II på torsdagsmorgonen, varje dag sext enligt Svenskt Antifonale I i stiftsgårdens kapell och vesper i St. Davidsgårdens kapell. På kvällarna samlades man till samkväm eller föredrag och samtal om aktuella problem inom gudstjänstens område.

Allt som allt: rika dagar, som gav ökade kunskaper i gregorianik, större förtrogenhet med tidegårdens sköna sångskatt och djup andlig vederkvickelse.

Stina Källqvist

Kyrkosångens Vänners Centralkommitté

höll sitt årssammanträde den 3 jan. under biskop Gert Borgenstiernas ordförandeskap. Följande kan noteras:

Biskop Auléns pris för körkompositioner för liturgiskt bruk har tilldelats Torsten Sörenson, Göteborg.

Förslag till nya stadgar antogs och skall nu behandlas av stiftskretsarna. De nu gällande härrör från 1893.

Efter motion i ärendet av Waldemar Ahlén tillsattes en kommitté med uppdrag att till nästa årssammanträde utarbeta förslag till ordning för inställande av kyrkomusiker i församlings tjänst.

Man beslöt att hos Musikaliska Akademien förorda en uppdelning av betyget i orgelspelning vid examination vid Musikhögskolan: liturgiskt och solistiskt orgelspel, och vidare att till de olika utbildningsanstalterna rekommendera A. Adells Gregorianik I som kursbok vid kyrkomusikerutbildningen.

Med anledning av den på sina ställen alarmerande bristen på kyrkomusiker, särskilt i de lägre befattningarna beslöts diverse framstötar, bl. a. i biskopsmötet. Ärendet kommer efter utredning att återupptas vid nästa årssammanträde.

KSV-kommittén i Karlstads stift fick rätt att låta representera sig i centralkommittén på samma sätt som de gamla stiftskretsarna. Genom detta steg har en ny möjlighet yppats att finna former för återupplivat KSV-arbete i de stift där detta avsnat: inte en ny organisation, men en liten kommitté som inom de redan befintliga organisationerna kan inspirera till arbete efter KSV:s linjer.

Som vanligt vid dessa årssammanträden gav de stundom mycket livliga diskussionerna ett koncentrat av vad som är aktuellt på det kyrkomusikaliska området, från frågan om gregorianska introitus till s. k. ny orgelmusik.

C. H.

Recensioner

*Nyutgiven kör- och orgelmusik.
Blandad kör.*

Antalet svenska musikförlag, som intresserar sig för sakral körmusik, har de senaste åren vuxit väsentligt, och vi kan idag räkna ett tiotal musikförlag i vårt land, som utger körmusik av detta slag. Att musikförlagen här har ett stort ansvar är obestridligt, då ju körledarna är hänvisade i sitt repertoarval till vad musikförläggarna anser värt att trycka. Många musikförlag har gjort mycket betydande insatser till frömma för den sakrala körmusiken både vad det gäller utgivandet av nya verk och gamla. För att bara taga ett exempel av flera kan nämnas Diakonistyrelsens Bokförlags initiativ för en del år sedan att ge Sven-Erik Bäck i uppdrag att skriva en serie motetter. Detta hade inte bara till följd, att vi fick storslagna motetter av denne tonsättare; ytterligare två har nu utkommit, nämligen för Bönsöndagen "Bedjen, och eder skall varda givet" (Luk 11: 9-10) och för Alla Helgons dag "Dessa äro de som komma" (Uppb. 7: 15-17), utan också att det tycks ha inspirerat andra tonsättare att skriva evangelietotetter. Ja, floran börjar bli så rik att den är svår att överblicka. En av de flitigaste tonsättarna på området är Sulo Salonen, som under 1963 utgivit inte mindre än 13 "evangelietotetter" för blandad kör (SKDB), varav 4 för trestämmig (SAB) och återstående för fyrstämmig (SATB) blandad kör. Av dessa gör endast 5 skäl för namnet (se vidare "Nyutgiven musik för barnkör" i detta nummer). Om Salonens motetter kan väl sägas att i lagom portioner är det bruksmusik. Stor musik är det knappast. Ytterligare tre motetter från samma förlag skall här nämnas, nämligen "Herren är min herde" (SATB) för andra söndagen efter Påsk av Sigvard Larsson och två motetter av Rudolf Norrman "Se, jag bådard eder en stor glädje"

(SATB) för Juldagen och "Så blivade de då beståndande" (SAB) för Fastlagssöndagen. Larssons motett, komponerad 1953, är ett intresseväckande stycke och visar fint klangsinne och är avgjort av högre klass än vad undertecknad sett tidigare av honom. Norrmans två motetter rekommenderas på det allra bästa. De är klara och intressanta och visar ytterligare exempel på denne tonsättares fina känsla för textbehandling. På Svenska Missionsförbundets förlag har Norrman utgivit en liten evangelietotett för Missionsdagen "Mig är given all makt" (Matt. 28: 18-20) för trestämmig kör (SAB). Denna motett kännetecknas av samma egenskaper som hans tidigare här nämnda. Som evangelietotett kan också räknas en tonsättning av Nunc dimittis (Simeons lovsång) av Bengt Granstam (SATB; Noteria Musikförlag). Stycket är något för skolexempelaktigt för att riktigt intressera.

Det kvantitativt största tillskottet av evangelietotetter är samlingen "Evangeliespråk", utgiven av Lennart Krantz och Gösta Ohlin på Gummessons Bokförlag. Samlingen skall omfattas fyra häften och av dessa har när detta skrives det första utkommit. Evangeliespråk skall innehålla evangelietotetter (ett kanske i detta sammanhang något för anspråksfullt uttryck, som utgivarna heller inte använt) för kyrkoårets samtliga sön- och helgdagar. Indelningen i fyra delar följer mässmusikkens fyra serier och första delen således Advent-Trettondedagstiden. Samtliga söndagar har fått en motett var utom de fyra adventssöndagarna, Juldagen och femte söndagen efter Trettondedagen, vilka har fått två motetter vardera. Det är i samtliga fall frågan om nykomponerade satser av svenska och norska tonsättare för sopran- och altröster + baryton ad lib. med eller utan orgel. Orgeln kan i en del fall utbytas mot andra instrument. Dessa

s. k. evangeliespråk är "avsedda att användas i gudstjänsten antingen i omedelbar anslutning till evangelieläsningen eller infogade i densamma" (ur förordet). Naturligtvis är det senare att föredraga, men dessa kompositioner kan också "utföras som fristående hymner och är då inte på samma sätt bundna till en speciell dag". Dessa satser kan användas för barnkör, damkör, ungdomskör eller blandad kör, och svårighetsgraderna är mycket växlande alltifrån Hilding Hallnäs bidrag för tredje söndagen i Advent "Gån tillbaka och omtalen för Johannes" (unison kör och orgel) eller Bertil Wallins två evangeliespråk för fjärde söndagen i Advent "Gån tillbaka och omtalen för Johannes" (unison kör och orgel) eller Bertil Wallins två evangeliespråk för fjärde söndagen i Advent "Jag är rösten av en som ropar i öknen" (unison kör och ett melodiinstrument) eller tredje söndagen efter Trettondedagen "Herre, jag är icke värdig" (unison kör med orgel eller två melodiinstrument) till Sven-Eric Johanssons två bidrag "Då skall man få se Människosonen" (SA och orgel) för andra söndagen i Advent och "Låten båda slagen växa tillsammans" (SA med melodiinstrument ad lib.) för femte söndagen efter Trettondedagen. Bland övriga bidragsgivare skall nämnas Torsten Sörenson, Gunnar Thyrestam, Olle Ljungdahl, Karl-Olof Robertsson och Gunnemar Carlstedt samt norr-männen Knut Nystedt och Egil Hovland.

Det talades i början om musikförlagens ansvar och det kan vara värt att något återkomma till detta. Naturligtvis delas ansvaret av tonsättarna, och man tycker att här skulle finnas en dubbel säkerhet, så att när tonsättarens omdöme sviker skulle förlagets och förläggarens omdöme hindra vittgående skadeverkningar. Dubbelt förvånad blir man därför när man får ett stycke som "Advent" av Lars Egebjør i sin hand. Både körsatsen för fyrstämning blandad kör a cappella (SATB) och texten bär samma signatur och det må räcka med ett par korta citat ur texten för att läsaren skall förstå vad det rör sig om: "Advent är att vänta tills julen går in, tills ljusen skall skina i julgranen min" eller "Ty frid i vårt hjärta ger frid på vår jord. — Advent är att vänta på vänliga ord". Läger man till detta

att musiken i undertecknads tycke är av samma klass så är allt sagt. Den som till äventyrs samlar på pekoral bör skaffa detta notblad (0: 80 kronor), men man kan inte annat än beklaga förlaget och tonsättaren, som någonsin kommit på tanken att ge ut detta stycke i vad man får antaga allvarligt syfte. På samma förlag (Eriks Musikhandel och Förlag AB) har Erik Saedén utgivit en fint hållen och välklingande körsats över Waldemar Ahléns tonsättning av Gunnar Hjorths text "Julafton", och Daniel Olson har gjort en sats för solo (sopran eller tenor) och trestämmig blandad kör (SAB) över Gammal fäbodpsalm från Älvdalen (samma melodi som O. Lindberg använt i sin bekanta Gammal fäbodpsalm från Dalarna). Man kan ifrågasätta, om man överhuvudtaget skall sjunga dessa gamla folkkoraler i flerstämmiga körsatser. I allmänhet gör de sig bäst enstämmigt, gärna i unison kör, men om man skall sjunga dem flerstämmigt bör nog körsatsen se ut ungefär som denna av Daniel Olson. Det är ett fint exempel, och dåliga exempel har vi redan sett många. Den gamla Skattungsmelodien till Sv. ps. 144 "I himmelen, i himmelen" finns redan i flera körsatser. På Norbergs förlag har utkommit ytterligare en av Gustaf Gullman, en mycket enkel och okonstlad sats för trestämmig (SAB) eller tvåstämmig (SA) kör. På notbladet anges "Bör sjungas i tonsteg högre". Varför inte notera som det bör klinga? Att man, om så behövs, kan transponera ned satsen ett steg begriper varje körledare. På samma förlag har Hugo Melin utgivit ett par satser över introitustexter för 3-4-stämmig blandad kör. Mera angeläget än att tonsätta introitustexter är det att skapa goda nattvardshymner. Ake Kullnes har tonsatt fem texter av Elis Erlandsson för tre- och fyrstämmig blandad kör (Norbergs). Det är ytterligare ett välkommet tillskott till den inte alltför rika kommuniosånglitteraturen. Wilhelm Fahl har utgivit två communionhymner "Agnus Dei" (SAB) och "Se, jag står för dörren" (SATB) (Akke Lundqvists förlag). Båda styckena verkar på undertecknad något för episodartade och osammanhängande, framförallt den förra. På samma förlag har utgivits en sats på "Gud vare lovad, honom nu vi prisa" av Johannes H. E. Koch

för trestämmig blandad kör med c. f. i barytonstämman. Det är Gudrun Zethelius som ansvarar för denna välkomna svenska utgåva. På förlaget Noteria har utgivits en mycket intressant sats av Kurt Kirschnereit "Herre, visa mig din väg", en kanon för 5–35 stämmor. Stycket rekommenderas för körledare med små såväl som stora körer.

Jämsides med utgivningen av nykomponerad körmusik skänker förlagen oss också musik från äldre epoker av i allmänhet stort intresse. Men skall det vara nödvändigt att flera förlag utger exakt samma körsats och i de flesta fall med samma text? Så har t. ex. Eriks Musikhandel och Förlag AB utgivit "Det är en ros utsprungnen" av M. Praetorius och "Hell, morgonstjärna, mild och ren" av J. H. Schein — båda utgivna på mer än ett förlag tidigare, vidare "Lid och umgäll" av Carl Lundell (tidigare utgivet på Nordiska Musikförlaget och en utgåva räcker då sannerligen av detta stycket) samt "Jag har ett blomster känna lärt" av Ivar Widéen (tidigare utgivet på SKDB, dock med något annorlunda text). Vulpius underbart sköna körsats "Die beste Zeit" har utgivits med texten "Av helig längtan hjärtat slår" (Sv. ps. 194: 1, 8, 12) (Eriks Musikförlag). Samma stycke finns tidigare utgivet med en annan svensk text, och man kan ifrågasätta förfarandet att utgiva samma sats med olika texter. Bland äldre körsatser som utgivits under det gångna året finns också en del som inte tidigare funnits i svenska utgåvor och därför måste hälsas med glädje. En fin körsats är "Natten är nära" av den genialiske 1600-talstonsättaren J. H. Schein (SATB) (Sv. Missionsförb. förlag). Av en samtida till Schein, Claude le Jeune, har utgivits "Halleluja, Herre stor" (SATB; Akke Lundqvist) där texten är en omskrivning av Psaltarens 150 psalm. Från samma förlag skall nämnas "Så går en dag än från vår tid", Kriegers melodi i sättning av Max Reger (SATB), samt "Dock lever min förlossare" (Job. 19: 25–27) av J. S. Bach för femstämmig blandad kör (SATBB) och generalbas. Sopranstämman i detta sista stycke är koralen "O Gud, det är min glädje" (Sv. ps. 308) och satsen borde mycket väl kunna utföras för sedvanlig fyrstämmig blandad kör med barnkör i c. f. Rune

Fernold svarar för en utgåva på samma förlag av Benedictus för tre fyrstämmiga körer av Giovanni Gabrieli. De tre köerna är en damkör eller barnkör (SSAA), en fyrstämmig blandad kör (SATB), här betecknad som solister, samt en manskör (TTBB). Naturligtvis finns här möjlighet att enligt dåtidens praxis använda allehanda instrument tillsammans med sångstämmorna. Ett sådant stycke hälsas välkommet av många kyrkomusiker att användas vid kyrkosångshögtider och körsammandragningar av olika slag eller i församlingar med flera körer. Låt oss gärna få mera av det slaget! För den som vill ha en enkel och användbar sats för kör och stråkar rekommenderas "Salig, salig den som kände" — J. Crügers melodi i sats av G. F. Händel (Sv. Missionsförbundets förlag). Ett par frågetecken skall dock sättas för denna utgåva. Vad är det för skillnad mellan heldragna och streckade bindelågar i stråkstämmorna? Continuostämman borde ha fått en speciell klaversats, då klaverutdragsatsen inte bör användas här.

Barnkör.

Barnkörens antal har under senaste åren ökat mycket kraftigt och detta gäller inte minst de kyrkliga barnköerna. Glädjande är detta och lika glädjande är att barnkörsliteraturen ökat i samma grad. För något tiotal år sedan var ledarna för de kyrkliga barnköerna vid sitt repertoarval hänvisade till ett fåtal samlingar, goda i och för sig men med ett ganska begränsat innehåll, samt ett icke alltför stort antal lösbladsutgåvor. Idag ser det annorlunda ut. Musikförlagen satsar nu även i icke ringa utsträckning på detta slag av körlitteratur och tonsättarna har mera fått upp ögonen för barnköerna och deras möjligheter. Det senaste rikare tillskottet till barnkörrpertoiren är Barnkörboken med sina två delar, utgiven av Lennart Krantz och Gösta Ohlin på Gummesons Bokförlag. Första delen av denna samling innehåller musik för tiden Advent—Trettondedag Jul och andra delen det övriga kyrkoåret jämte en avdelning sånger ordnade efter speciella ämnesområden. Att på detta vis julkretsen fått taga en hel del i anspråk i förhållande till övriga delar av kyrkoåret synes vara något

egendomligt, i synnerhet med tanke på att den befintliga repertoaren för denna tid redan är mycket omfattande. Tillsammans innehåller de båda delarna c:a 200 sånger, av vilka inemot hälften är nykomponerade. Kanonsångerna upptager en ganska stor del av samlingen, vilket är ganska självklart. Glädjande är inte bara att hitta nya kanonsånger utan även gamla av utsökt skönhet av t. ex. A. Gumpelzhaimer, M. Franck och J. R. Ahle. Andliga folkmelodier finns också i samlingen. Bland nutida tonsättare, som medverkat i denna omfattande samling, skall här först och främst nämnas Torsten Sörenson, Karl-Olof Robertsson och Lars Edlund, som har lämnat verkligt fina bidrag, men även Gunnar Thyrestam, Gunnar Holm, Rune Wåhlberg och Olof Francke har bidrag som skall antecknas på plussidan. Ganska många satser är av nutida tyska tonsättare och har här försetts med svensk text. Självfallet är innehållet i en så omfattande samling som det här är frågan om mycket växlande vad det gäller både det ena och det andra, men envar barnkörledare har här fått en källa att ösa ur. Det finns repertoar för nära nog alla svårighetsgrader och besättningar från unisona sånger med eller utan instrument till flerstämmiga sånger. Den typografiska utformningen är tilltalande och lättläst och de mjuka plastpärmarerna torde inte minst i detta sammanhang vara bra.

I serien Kyrkans Barnkör på Diakonistyrelsens förlag har utkommit ytterligare tre motetter av Valdemar Söderholm, samtliga för trestämmig kör (SSA) a cappella. Det har tidigare i dessa spalter talats om Söderholms kompositioner för barnkör, och dessa tre nya motetter "Denne är min älskade son" (Matt. 17: 5), "Lova Herren, min själ" (Psalt. 103: 1-3) samt "Hit, o Jesu samloms vi" (Sv. ps. 212) skiljer sig på intet sätt i skönhet och renhet från hans tidigare. Varför har Diak. slutat att ange användningstillfälle på Söderholms barnkörmotetter? Om de här nämnda tre motetterna skall sägas att de fordrar ganska mycket arbete av både sångare och körledare men att en instudering förvisso ger lön för mödan. Avsevärt lättare och mera traditionella är Söderholms två koralmotetter för barnkör "Gud, som allt

med vishet styr" (Sv. ps. 444) och "När vintermörkret kring oss står" (Sv. ps. 56) utgivna på Eriks Musikhandel och Förlag AB. Varje motett består av tre små satser: en unison, en tvåstämmig och en trestämmig. Om de sjunges av barnkör kan det vara aktuellt att transponera, i synnerhet den förstnämnda ett helt tonsteg upp, medan en damkör med fördel kan sjunga som de är noterade.

Sulo Salonen har på Diakonistyrelsens förlag utgivit två Evangeliemotetter (?) för barnel. damkör (SSA) "Se, jag skall sända ut min ängel" (Mal. 3: 1) för Jungfru Marie Kyrkogångsdag och "Allenast en vinner segerlönen" (1 Kor. 9: 24) för Septuagesima. Båda motetterna har hämtat sina texter ur resp. helgdagars episteltext och inte ur evangelietexterna varför de rätteligen borde heta epistelmotetter. Undertecknad skrev redan i fjolårets nummer med anledning av några andra motetter av samme tonsättare om att man borde skilja dessa två saker åt. När man får Salonens motetter i sin hand efter att just ha lagt undan Söderholms ovan nämnda kan det inte hjälpas, att kontrasten blir för stor och Salonens båda kompositioner förefaller bleka och nära nog intetsägande, något som framförallt gäller den förstnämnda. Domkyrkoorganisten i Strängnäs, Rudolf Norrman har även kommit med ett bidrag till evangeliemotetterna för barnkör, då han tonsatt och på samma förlag utgivit motett för Annandag Pingst "Så älskade Gud världen" (motetten är utförbar för sopran och alt eller tenor och bas). Enkelheten hos Norrman är här påtaglig men inte för påtaglig och inslagen av kanon underlättar instuderingen, något som också gäller Söderholms två tidigare omtalade koralmotetter. Resultatet är verkligen fint och har också givit Norrman pris från KOSK.

På det nystartade förlaget Noteria har utgivits "Två nattvardshymner" av Erich Stoffers. Det är de båda kyrkovisorna "Gud vare lovad" (text: Wallinska psalmboken 159) samt "Jesus Kristus är vår hälsa" (text Sv. ps. 188) som Stoffers satt för två lika röster. I det förra fallet har c. f. fått bli överstämma och i det senare understämma. Satserna är väcklingande och bör bli mycket använda som communio-

hymner. Tyvärr har Stoffers använt den melodiversion av "Jesus Kristus är vår hälsa" som finns i EKG istället för den som nu börjar bli alltmera använd hos oss (Koralmusik och Tillägg till Den svenska koralboken). Då dessa på något ställe är olika är detta beklagligt!

Gummessons bokförlag har börjat utgivning av en serie betitlad "Evangeliespråk", vilket är en samling evangeliemotetter för samtliga kyrkoårets sön- och helgdagar. Satserna är av nutida nordiska tonsättare för sopran- och alt-röster + baryton ad lib. med och utan orgel. Samlingen skall omfatta fyra delar och när detta skrives har första delen utkommit och behandlas under rubriken "Ny musik för blandad kör".

Manskör

Den manskör som vill ägna sig åt sakral sång har inte mycket att välja på och det är därför med glädje man tager del av tre hymner utgivna på Norbergs Musikförlag för fyrstämmig manskör a cappella. Uno Sandén har tonsatt texten "Jag är den gode Herden" (Joh. 10: 11-13) och resultatet är en enkel och uttryckfull körsats, som inte bör bereda någon kör några svårigheter. Detsamma kan sägas om en sats på Gustaf Nordqvists tonsättning av Anders Frostensons psalm "Jesus från Nasaret" (Sv. ps. 48) som Uno Sandén svarar för. Problem torde däremot uppstå för den manskör, som väljer att sjunga brodern Göran Sandéns tonsättning av Psalt. 46: 2, 3, 5-8 "Gud är vår tillflykt", även den för fyrstämmig manskör. I detta sammanhang bör även nämnas Rudolf Norrmans evangeliemotett för Annandag Pingst "Så älskade Gud världen" (Joh. 3: 16) komponerad för sopran och alt eller tenor och bas (SKDB). Stycket, som torde ge rikt utbyte, kan naturligtvis användas även vid andra tillfällen än den angivna dagen. För den manskör som vill samarbeta med någon blandad kör rekommenderas Benedictus av Giovanni Gabrieli (Akke Lundqvists förl.) för tre körer. (Se vidare under rubriken "Nytgiven musik för blandad kör"!)

Stycket är synnerligen lämpligt vid musikgudstjänst eller högmässa i Advent.

Orgel

För några år sedan utgav Gunnar Thyrestam på Norbergs Musikförlag en samling med sju småstycken för orgel kallad "Fantasiae sacrae". Denna följdes av en andra del med lika många stycken och nu har kommit ytterligare 3 delar. Således föreligger 5 delar, de två sista dock sammankopplade i ett häfte. Det skulle tyckas man finnas risk för en upprepning, och kanske kan man ibland märka vissa tecken därpå om man studerar styckena i de olika delarna, men på undertecknad förefaller det snarare, som om tonsättaren mer och mer upptäckt möjligheterna. Styckena är tänkta för liten orgel, men för den organist som har små händer och saknar bihangspedal på sin orgel kan en del stycken vara besvärliga på grund av breda ackord. Karaktärerna på styckena är mycket växlande och såväl den som söker musik för jordfästning och vigsel som den som söker ett postludium för en aftonbön kan här hitta lämpliga stycken. På Eriks Musikhandel och Förlag AB har samme tonsättare utgivit Tripartita in C, bestående av Preludium, Toccata och Fuga (pris 12: -). Av dessa tre satsar är den första Preludium tidigare publicerad som notbilaga till publikationen Organum nr 1 1963. Tripartitan som är komponerad 1954 fordrar orgel med fristående pedal och helst åtminstone två manualverk. Valdemar Söderholm har på samma förlag utgivit Toccata, Interludium och Fuga över Trettondedagens gammalkyrkliga introitus (kronor 13: 50). Söderholm brukar inte vara särskilt snäll mot orgelregulatorerna, då notbilderna ofta är ganska svårläst och bjuder tekniska problem; däremot är han snäll mot lyssnaren, då hans orgelkompositioner alltid är intressanta att lyssna till, mycket tack vare att den verkliga musikanten lyser fram. Så är fallet även denna gång, och organisten får lön för mödan. Till grund för två koralbearbetningar ligger de medeltida koralerna "Dig, Helge Ande, bedja vi" och "Vi lova dig, o store Gud". Det är Lars Egebjør som är tonsättaren (Eriks; kronor 4: -). Styckena fordrar två manualverk och pedal. Daniel Olson har skrivit Tre julpastoraler (SKDB; 4: 50). Det är tre stycken som bygger på koraler för Advent (Sv. ps. 58), Jul (Sv. ps. 61) och Trettondedag jul (Sv. ps.

67 och 606). Styckena kan rekommenderas för såväl stora orglar som enmanliga med bihangspedal.

Albert Sjögren

Förteckning över kör- och orgelkoraler.

Så har vi nu äntligen fått vad många av oss kyrkomusiker längtat efter, nämligen en förteckning över kör- och orgelkoraler. Det är Henrik Jansson, som av SKDB anförtrots uppdraget att sammanställa denna och någon lämpligare person torde väl inte finnas. Samtliga koraler i vår nu gällande koralbok såväl som i det nya tillägget finns upptagna, och man kan inte undgå att bli imponerad av den stora repertoarkänedom, som utgivaren bestora repertoarkänedom som utgivaren besitter och som vi i andra sammanhang tidigare sett prov på. Några påpekanden synes dock vara på sin plats. Det hade varit önskvärt att vid hänvisning till orgelkoraler i utländska utgåvor ange begynnelseorden på resp. språk kanske också en sidhänvisning. För att taga ett exempel, den som söker en orgelkoral till Sv. ps. 135 får bl. a. hänvisning till "73 leichte Choralvorspiele", där det enligt anvisning finns en orgelkoral av Scheidt, och till en partita av Weyrauch, utgiven på Breitkopfs förlag. Då man skall söka upp dessa är det ganska nödvändigt att veta begynnelsen av den tyska texten. I listan över i förteckningen använda förkortningar och deras uttydning har förkortningen AMnF II inte blivit uttydd. En hänvisning till denna finns bl. a. på sid. 50 och 54. På sid. 55 anges under koralen 153 en koralfantasi av G. Geierhaas men någon hänvisning till samling eller förlag finns ej. Även på en del andra ställen har uppgifter tyvärr bortfallit. Dålig korrekturläsning? Ingen kyrkomusiker kan vara utan denna bok och den bör vara självklar på alla orgelläktare. Den förteckning som finns i början över samlingsverk ger utmärkta tips för kyrkans notbibliotek, och vi kyrkomusiker kan spara åtskillig tid när det gäller att söka efter alternatimsatser och postludier genom att använda denna bok. Självfallet kan en sådan här förteckning aldrig bli riktigt komplett: samtidigt som den trycks och distribueras utkommer nya kör- och orgelsatser som

borde varit med. Utgivaren säger också i förordet att han är "medveten om att den kan vara ofullständig på somliga punkter". I förordet påtalas också att plats har lämnats "för vars och ens privata tillägg", men den platsen är minimal. Boken är endast häftad, varför det är risk för att lösbladssystem kommer att bli följden, då den ju säkerligen kommer att användas mycket flitigt av alla kyrkomusiker. Fördelen med häftningen är naturligtvis att priset är så lågt som 7: 50 för denna oumbärliga bok. Med tanke på detta skulle man önska att förlagsvis vartannat år utgavs en ny upplaga och att utgivaren på så vis fick komplettera uppgifterna. Då skulle en utmärkt sak bli ännu bättre.

Albert Sjögren

Knud Jeppesen: "Balli Antichi Veneziani per cembalo" och "Italia Sacra Musica" vol. I-III (40: - kr per band) (Wilhelm Hansens förlag).

Två ganska olika utgåvor av italiensk 1500-talsmusik skall här omnämnas. För båda utgåvorna svarar den internationellt kände forskaren Knud Jeppesen. "Balli Antichi Veneziani" är en samling danser ur en handskrift från 1520. Det finns två skäl att här nämna denna intressanta utgåva, nämligen det ljus som utgivaren ger den tidens notation och utförandep Praxis samt samlings två sista danser, bearbetningar av gregorianska melodier. De två melodierna är pingsthymnen "Veni creator spiritus" och en Magnificat-antifon "Et exultavit spiritus meus". Jeppesen påpekar i förordet att ur ingen annan samling med danssatser från denna tid framgår det att man dansat till liturgiska melodier och detta faktum kastar, framhåller han vidare ett nytt ljus över förhållandet andlig-världslig musik under denna tid.

"Italia Sacra Musica" är en samling bestående av tre delar innehållande sacral körmusik från förra delen av 1500-talet för mans- eller blandad kör. Från gamla manuskript eller tryck har Jeppesen hämtat dessa kompositioner av hittills i modern tid opublicerad kyrkomusik. Åtskilliga av de tonsättarnamn man möter i denna samling är hos oss helt okända. Sista delen innehåller musik för stilla veckan. Denna

förnämliga samling visar inte bara den historiska utvecklingen, vilken är intressant i sig utan innehåller också en mängd skön körmusik av stort värde. För kvaliteten borgar ju också utgivarens namn.

Albert Sjögren

Bo Setterlind, Via dolorosa. Bonniers.

Bo Setterlinds *Via dolorosa* är en andaktsbok, ordnad kring de 14 lidandesstationerna och författad på ort och ställe — i Den heliga staden. Rent konstnärligt sett har Setterlind nått mycket långt i sin diktning i *Via dolorosa*. Hans språk är suggestivt, medryckande, gripande, stundom skakande. *Via dolorosa* har redan uppförts som kyrkospel i Lunds domkyrka, och dess användbarhet för liturgiskt bruk är påtaglig. Genom anknytningen till lidandesstationerna uppnår förf. en inlevelsens närhet och åstadkommer han en passionens konkretion, som har speciella förutsättningar att ge nytt liv åt lidandesåminnelsens gudstjänster. Även kommentarerna till passionsberättelsen och dess stationer är särskilt ägnad att föra läsaren mycket nära händelseernas centrum.

I många församlingar har man predikat igenom akterna, när Stilla Veckan går in. Kanske vore det en möjlighet, att under Stilla Veckan

anordna passionsandakter utan predikningar men med meditation inför lidandesstationerna. Härvid kan i så fall Setterlinds *Via dolorosa* bli till stor hjälp.

B. I. Kilström.

Hjördis Blomqvist, Du ädla ros. Mariadikter. Piccolo 1963.

I en liten volym av fickformat har Hjördis Blomqvist samlat dikter om Jungfru Maria, bland vilka återfinnas många av de gamla pärlorna från medeltidens fromhetsliv men också åtskilligt efterreformatoriskt stoff. En hel del uppteckningar av folkböner och folkvisor till Jungfru Maria har också kommit med i denna lilla älskliga utgåva. Det är ju ett känt förhållande, att vår psalmbok helt saknar hymner till minnet av Jesu moder. Detta är väl en alltmer inredd brist i vår tid. Det är därför symtomatiskt, att vi nu får både nya marianska diktsamlingar och utgåvor av gamla skatter utav ifrågavarande slag. Hjördis Blomqvist har genom sitt fina urval, gjort med varliga och kärleksfulla händer, lämnat ett värdefullt bidrag till ett område inom andaktslivet, som länge varit försummat i vårt land.

B. I. Kilström.

Universitätsbibliothek

30. NOV. 1965

LUND

Allan Arvastson

DEN SVENSKA PSALMEN

En framställning av den svenska psalmhistorien med hänsynstagande även till den senaste forskningen. Av stort såväl teologiskt som litteraturhistoriskt och praktiskt kyrkligt intresse.

”Boken kan också anbefallas på det varmaste åt präster och undervisare och över huvud taget åt alla, som intresserar sig för den svenska psalmboken. Ingen skall bli besviken.”

Bror Olsson, SDS.

”... den nya, mycket initierade och synpunktsrika översikt som Arvastson nu framlagt under titeln *Den svenska psalmen*. Med särskild glädje lär den hälsas på teologiskt håll, men också från litterär sida finns det anledning till tacksamhet.”

Staffan Björck, DN.

Häft. 21: 50

Inb. 26: —

GLEERUPS

Serien

ORDET OCH KYRKAN

Per-Olov Abrén

FÖRSAMLING OCH FÖRSAMLINGSSTYRELSE
I DEN SVENSKA KYRKAN

4: 75

Olof Sundby

KYRKAN, AKTENS KAPET OCH FAMILJEN

4: —

Albert Wifstrand

KLASSISKT OCH BIBLISKT

3: 50

Gustaf Wingren

DEMOKRATI I FOLKKYRKAN

5: —

GLEERUPS

Arthur Adell

GREGORIANIK

De bundna formerna

En handledning med musikbilaga

När Arthur Adells Gregorianik I härmed utkommer av trycket är författaren icke längre i livet. Men manuskriptet förelåg vid hans bortgång fullt avslutat och presenteras här i oförändrat skick, inklusive det förord, som han avfattade redan i december 1961. Han hade även hunnit granska större delen av ett första korrektur. Det har varit en kär plikt för vänner och medarbetare att fullfölja denna granskning.

Ur företal av doc. R. Holte

Pris inkl. musikbilaga 28: —

GLEERUPS

NYHETER

Bertil Werkström

Bekännelse och avlösning

24: —

Per-Olov Abrén

Riksdagen, kyrkomötet och kyrkans bekännelse i svensk kyrkorättslig tradition

18: —

Bengt Enström

Kyrkan och eldbegängelserörelsen i Sverige 1882—1964

28: —

GLEERUPS